

NOT TO BE ISSUED

చంద్రహాస చరిత్ర.

శ్రీ శేషాద్రి రమణ శర్మ

(కావ్యకర్త)

PUBLISHED BY

మాదిరాజు రమణాధరారావు

1923

హైదరాబాద్

పీఠిక.

శ్రీభరతావనిగల ఛప్పన్నాదుదేశములలో నాంధ్రరాష్ట్ర మొకప్పుడు దిగంతప్రఖ్యాతి నందియుండెను. దీనికి త్రిలింగదేశమని యుపనామముగలదు. త్రిలింగతద్భవము తెలుగు. ఇయ్యది ఆంధ్రభోజు డని నుతిగన్న కృష్ణదేవరాయలకాలమున వికాసము జెందుటకారంభిం చెను. మనుచరిత్ర విష్ణుచిత్తీయము వసుచరిత్ర మొదలగు ప్రబంధ ములెన్నియో బయలు వెడలెను. తమపరిరాజులు ధనదాతలు మండలే శ్వరులు మొదలగువారు తమపేరులు స్థిరస్థాయిగానుండుటకు కృతులే హేతువులని దలంచి కవులసత్కరించి పద్యగద్యాదిగ్రంథముల సంకీర్త ముగొనియుండిరి. వర్తమానకాలమం దనేక నవలలు చరిత్రలు తత్వా ద్ధికాదిశాస్త్రములు పరిపాలనావిధానసూత్రములు వస్తునిర్మాణ రసాయనాదిశాస్త్రములు కవిజీవితములు భాషాంతరీకరణములు మొదలగు నవిబయలు వెడలి భాషాపోషణకు దోహదమొసంగియుండెను కానిగద్య పద్యప్రబంధరచన కొంతవరకు మందగమనము వహించినటులప్రస్తుత పరిస్థితిదెలుపుచున్నది. ఇట్టితరుణములో చంద్రహాసచరిత్రమను నాలు గాశ్వాసముల కబ్బము వ్రాయబడుటశ్రేయస్కరమే. ఏతత్కృతిభ ర్తయగు మాదిరాజు రఘునాథరావుగారు వందనీయులు. వీరునియోగి బ్రాహ్మణులు. సద్వంశజులు ఈకృతినాధునితండ్రి అబ్బరాజుగారు. తల్లిజగ్గాయమ్మగారు. ఈమెతండ్రిప్రశస్తవంశీయుడగు తుళ్ళూరి కోకిలింగంగారు. తుళ్ళూరినాడువైద్యశాస్త్రాదిగ్రంథకర్తలు కృతిపతులునై విరాజిల్లినారు. శరభరాజీయము భేషజదర్పణాదిగ్రంథముల రచించిన దీతుళ్ళూరివంశజులే. కృతినాధుని గూర్చి గ్రంథకర్తవ్రాసినపద్యము యధార్థమును బ్రకటించుచున్నది.

చం॥ సకనుడు వ్యావహారిక వి • శారదు శాంధ్రకివిత్వ తత్వ భా
స్వరు డతిధాన్యకుండు • విలసత్తరవైద్యవిశేషవేది సు
స్థిరశేవభక్తితత్సరుడు ధీవరు • శారఘునాథరాయు డి
శ్చర దనకీర్తిచంద్రికల, దాల్చి • దిశల్ ప్రభలీనుచుండగన్.

దీనియందతిశయోక్తి లేదనుట సందేహములేదు. కృతిపతి పి
తర లుభయగోత్రములవారును ధర్మకార్య ప్రతిష్ఠాపకులగుటయేగాక
విద్యాప్రవీణులైయుండుటచే ఇట్టివంశములకు జెందిన రఘునాథరాయా
హ్వయు డన్నిటిచేకీర్తించుట మల్లభమైనదిగాదు. వైద్యశాస్త్రమేల
బట్టువడకయుండును. విద్య కొన్నివంశములందు పారంపర్యముగా
నచ్చుచుండును. ఉభయవంశములట్టివియైనపుడిక చెప్పవలసినబని లేదు.

కృతిపతి జననితమ్ముడును వైద్యశాస్త్ర విశారదుడును ప్రశస్త
కవియునైన పిచ్చయ్యగారు నాకు మిగులగౌరవనీయులు. కృతికర్తకు
కృతినాధుడు ప్రశస్తపురుషుడులభించుటయు నదృష్టమేగదా? మణివల
నకంకణమును కంకణమువలన మణియు ప్రకాశించునటుల కృతిపతికృ
తికర్తలుగలిగిన మిగులకీర్తినిగాంచి ప్రకాశించుచుండురు. ఈగ్రంథకర్త
తనను గూర్చి ఈపద్యములో చెలియపరచియున్నాడు.

మ॥ నను శ్రీరాఘవపాదపద్మ భజనా • నందైకచిత్తాంబుజా
తుని శేషార్యసమాహ్వయున్నవరస • స్తోమాభిరామాచ్యవా
ఙ్ఘనినిఁ బిల్చి లవంగచంద్రవరపూ • గంబైనతాంబూలమున్
ఘనవస్త్రాదులొసంగి పల్కెమృదువా • క్యస్ఫూర్తివాటిల్లగన్
కవి తాను ధూపాటిశేషా చామ్యుని పౌత్రుడైనటులను మేకట
రంగాచామ్యుని పుత్రుడైనటులను నుడివియున్నాడు. పేరు శేషాద్రికవి.

నీరు నాకు పరిచయులగుటచే వెలసినవరకు వివరించుచున్నాడను.
 నీరు శేషాద్రి రమణసోదర కన్యలలోనొకరు. శతానధానులు. శాస
 నముల పరిశోధించి విమర్శించుటలో శక్తిసామర్థ్యముగలవారు. మరి
 కొన్ని నాటకాదిపుస్తకములు వ్రాసినవారు. పాఠకమహాశయులకు దె
 లసియున్నవారే. కవిత్వముకాలోచితవన్దాలంకృతమై మృదుమధుర ప
 దలలితమై ద్రాక్షపాకముగా నలరారుచున్నది. అలంకార వర్ణనాదులు
 పూర్వకపుల సాంప్రదాయకమున కెంతయు దీసిపోనేరవు. పద్యము
 లం దాంధ్రశబ్దప్రయోగములే విశేషముగా కన్పించుచున్నవి. లోకో
 క్తులందందు బొందుపరుపబడియున్నవి. కథ దుష్టాత్ములకు గల్గిన కీడు
 దెలుపుచుండుటచే సీతిప్రబోధకమైన దనుటకు సాశయించ బనిలేదు.
 ఈపాత్రమును ఆంధ్రాంగ్ల పాఠశాలలయందు పఠనీయగ్రంథముగా
 చేర్పాటుజేసిన బాలురకు భాషాపరిచయముగలుగుటయేగాక నుష్టత
 నముతొలగించి సీతిని గఱుపగలదు.

శైలిజూపుటకు కొన్ని పద్యములు మాపబడుచున్నవి.
 ఉ॥ వాసన లేనిపుష్పమును. పుట 31
 గీ॥ పాలుదా వెడి. 37
 మ॥ అర చేనుంచియు. 53

ఇట్లు,

గుంటూరు, } వెంకటసుబ్బరాయ గుప్త గ్రంథి.
 18-5-28. } ధన్వంతరి, వైద్యలహరి, శ్రీబాల వైద్యసుధాబ్ధి,
 సంపూర్ణ భాగవత నాటకాది గ్రంథకర్త.

నామగోపన రథబంధయుతసీసం.

ఓరమణీమనోహర కౌస్తుభధరా సుగుణ
హారవిరాజ్య విగళితాంహా!

వనజాక్ష శ్రీకర ఘననీలసమవర్ణ భావూజనా
జ్ఞాస్త్ర వనధిశయన
సనకాదిమునిలోక జనవశీకరచిత్త గజవరావన
దక్ష గరుడవాహా!

భక్తరక్షక మండ్రిభాషణ హరనుత శేషశైల
విహార చిరయశోభి!

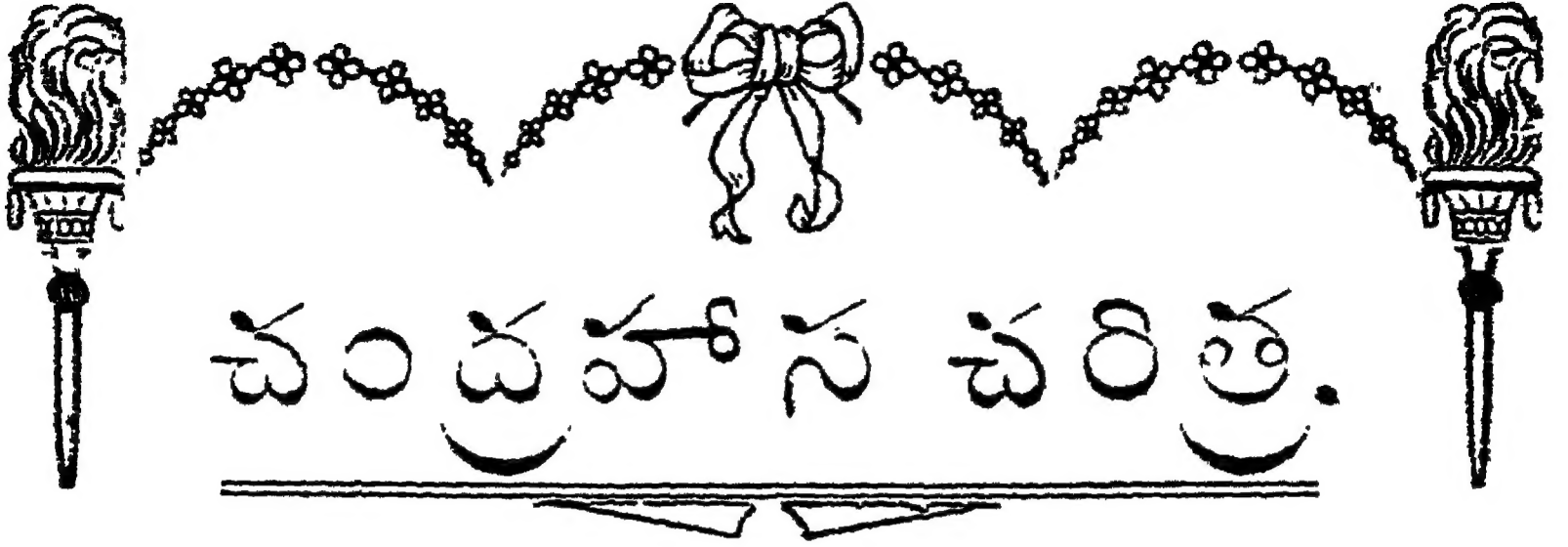
విజయసఖ రఘురామ శోభితకువలయ
నాథ మురహర నగధర నారసింహ్య
రాజముఖ యశుజయ ధనరాజ్యతైక
వస్తుజాల మ్మౌసంగుమువైరిహరి

గ్రంథకర్త,

30-1-1918.

శ్రీమద్విజయోస్తు.

శ్రీనాయగి నాయనమః.

శ్రీ లీలాకరణంబు మంజులయశస్సీమంతినిభూషణం
బాలీనాథువిదారణంబు కవితావ్యాసంగసంగార్భకీ
కేళీద్యోతక మైన ఓహరికృపాకృష్టప్రభావ్యాపకిం
బాలీనాథాయసాఖ్య మిచ్చి రఘునాథామాత్యు రక్షించుతక॥

చంద॥ కరమున వీణదాల్చి రసకల్పకమంజుతరోక్తి గీతికా
పరిణతి తాండవింప మృదుపంచమనాదము తోడ గానముల్
నెఱపు పయోజగర్భు తరుణీమణి బ్రోచును గాత మత్కృతీ
శ్వరు రఘునాథమంత్రివరు సంతతధర్మకళాధురంధరుక॥

చ॥ తన యనురాగమున్ వెలుపఁ దన్వికి నర్థశరీరమిచ్చి త
న్విని యనురాగదృష్టిఁ గను పెంపున నాయమ దేహమందు సా
మును గొని సానురాగరసమున్ సమభోగ్యముగా నొనర్చు నా
ఘనుఁడు భవానిశంకరుఁడు క్రమయశున్ గృతిభగ్త నోముతన్

చ॥ వనరుహనాభు పొక్కిలి నివాసతలంబు, జగత్త్రయంబు సృ
ష్టిని బొనరించు చేత నిజశేషుషి, పల్కువెలంది సేనలన్
గొనుట హితంకిరిం బయిన కూరిమిసేతగ నొప్పు నట్టి య
న్వనజజుఁ డిచ్చుఁ గాతఁగృతిభగ్తకు దీర్ఘతరాయురున్నతుల్ ॥ ౪

చ॥ వితతవియోగదుఃఖమున విన్నదనంబు వహించి లంకలో
నతులదురంతకష్టముల నందుచునున్న విదేహపుత్రికన్
బతిశుభవార్తఁ జెల్పిన ప్రభావపయోనిధి యాంజనేయుఁ డు
న్నతశుభదృష్టితోడ రఘునాథసమాహ్వయు నోముఁ గావుతన్॥

మ॥ గురుఁడై యాదికిఁళావిధుల్ గఱపి పెక్కుల్ గావ్యరత్నంబులన్
విరచింపఁ గల శైలి నిచ్చియును పైఁ బెండ్లిండ్లుపేరంటముల్
నెఱయన్ జేసి మహావధానకవితానిర్మాల్యసింహాసన
స్థిరునిన్ జేసిన మత్పితన్ దలఁతు రాశీభూతవిద్యాయుతున్॥ ౬

చ॥ గురుని పదాంబుజాతములకున్ బ్రణమిల్లి యపూర్వసత్కవీ
శ్వరులకు వందనంబులను సల్పి సనాతనమార్గగామినై
సరసమృదూక్తిబంధురలసత్తరమై తగు నాంధ్రకావ్యమున్
విరచనమున్ బొనర్తు సుకవిప్రభులార! యనుగ్రహింపుఁడీ॥ ౮

వ. క్షణిష్టదేవతాప్రార్థనంబును గురుస్తుతేయం బూర్వకవిస్తక
 యంబును నామోచికొండొక కావ్యంబు రచింప నుక్యోపింప నున్న
 పనుయంబున.

కృతినిర్మాణప్రస్తావన.

శ్రీ. తనపూర్వులుద్ధరించిన యాలయంబును

పునరుద్ధరించిన భూరియశుండు

శమదమాదికగుణసమితికీ నిధి యని

జనులచే నుతి గను ప్లవకుండు

దానధర్మములు హస్తద్వయంబునకును

నైజముల్ జేసిన న్యాయవిదాండు

సత్యప్రియత్వంబు సర్వసమత్వంబు

నాచరించెడి కరుణాకరుండు

అబ్బరాజుకులాంభోధి కబ్జమిత్రుం

జార్యనుతసంతతవిత్తీర్ణహరిమూర్తి

సాఘమార్గహితుండు రఘునాథరాయ

లెలమితోడ గృహంబునఁగొలుపుఁదీరి!

మ॥ నను శ్రీరాఘవపాదపద్మభజనానందైకచిత్తాంబుజా

తుని శేషార్యసమాహ్వాయుక్ నవరసస్తోమాభిరామాచ్ఛవా

ఖనినిక్ బిల్చి అవంగచంద్రవరపూగం బైన తాంబూలముక్

ఘనపస్త్రాదు లొసంగి పల్కె మృదువాక్యస్ఫూర్తి వాటిల్లఁగన్ ॥

కం॥ శ్రీచంద్రహాసు నరసింహము

నాచాలకపత్నవైధి నా బలరాగిన్

బ్రాహ్మర్యముగాఁగొట్టి తే

షాచార్యా! సలిపి నాను నాకిత నామూర్తి

౧౮

కం॥ అనుటయుఁ బరివహించుచు

బును జెంది రసానుకూలముగఁగావ్యంబున్

దెనుఁగున లిఖించుచితి న

జ్ఞులారా! కావ్యరసము చవికొనఁగదగున్॥

౧౯

వంశావతానము.

కం॥ దృశ్యాదృశ్యాత్మకీ ఛి

పశ్యపరబ్రహ్మపాదపరిజభజనాఽ

నశ్యాచరణుండు శ్రీమ

త్కాశ్యపముని మించు పరాచిగణచుత్తరీన్॥

౨౦

ఉ॥ ఆ యనఘాత్మశాఖయై సజాన్వయగోత్రవరుండు గాంగిఁ దే

జోయునుఁ డార్యసంస్కృతయశోరమణీయదిగిఁ తరుండు శ్వ

్రశేయసహోక సంతతవశీకరణప్రవరుండు కాన్యవి

ద్దేయుండు మాదిరాజు చెలఁగె కాన్యనహగరభాకలాపుష్టై॥ ౨౧

కం॥ ఆ మాదిరాజు లోకాఽ

సామాన్యయశంబుఁ గాంచి సాత్త్వికమణియై

భూమి విడె; నద్ది మొదలుగ

నామహితాన్వయము నాయకాఖ్య వహించెన్॥

౨౨

పా. మాన్యః గాశరహారహీనవిభదివ్యతీర్తి ప్రిభాజయశా
 యమ్య స్వకేహానీతిలకమై శాజన్యమున్ జూప స
 య్యగ్నాన్ స్వసుభానుబాచనవసంపచ్చాలియై సద్యశ
 స్వస్త్రిన్ద్రోజ్యలుఁ వబ్బరా జలరెఁ దత్సద్వంశభూషాత్ముడై ॥ ౧౬

పా. అర్చిజన-బుల కిన్న హాన మొనర్చి

వితరణవిఖ్యాతివిభవ మంచె
 సుకలపుష్పక్షేత్రసంధర్శనము సల్పి
 గార్హస్థ్యధర్మముల్ గౌరవించె
 శ్రీతకామిసేతిరస్కృతి సల్పి యేకప
 త్నీవ్రతధర్మంబు నిర్వహించె
 సుఖలచే నుతిపద్యకాండంబు గ్రహించి
 స్థిరయశస్సాంద్రచంద్రికల నించె
 గోపానిదనపేరుతో “సబ్బరాజుసాలె”
 నునెడి నగరంబు నిర్మించె నతఁడు సచివ
 మాత్రుడే వదియాచకస్తోత్రదామ
 రాజితవికాసఖని యబ్బరాజమంత్రి ॥

౧౬

కం॥ అల యబ్బరాజుసచివుఁడు
 కులసతితో మెలఁగు చుండఁ గొమరుఁడు గలిగెన్
 కలితకళాపద్మజుఁ డు
 జ్వలరూపుఁడు శరభరాజు జననుతమతియై॥

౧౭

గురుతరసద్యశోధనముఁగూర్చి నిరంతరసత్యభాషణ
 కరుడయు పూర్వికావ్యరసగంధమధుద్రవపానకౌతుకా
 భరణగుణాభిరామ నిరవద్యతరప్రతిభాప్తి మీఁటి శ్రీ
 శరసికు లెన్నఁగా శరభరాజు తనూజులఁగాంచె నల్వరక ॥ ౧౯

సీ వితతవిరోధిదమ్మతమస్తరధ్వాంత
 యామినీనిశిరాజు సోమరాజు

అతులశృంగారరసాకరయువమనో
 హరిణీరతిరాజు వీరరాజు

ధృతిపరాక్రమరసాదిక తీరస్కృతవనీ
 రమణీయమృగరాజు రామరాజు
 సతతసత్యవ్రతాచరణనిర్మలయశో
 రఘురాజు శ్రీశివరామరాజు

జలజసంభవు ముఖచతుష్టయము రీతిఁ
 గల్పతరుశాఖకాచతుష్కంబుపగిది
 శరభరాజు ప్రమోదవిస్తరము నొంద
 మించి రాదార్యలక్ష్మి వరించ ధాత్రి ॥

20

శ్లో వీరల లోపల గుణవి

స్తారుండై రామరాజు ధార్మికవిద్యా
 పారాధిగమనుండై శశి
 తారానిభశుభ్ర కీర్తిధనము గడించె ॥

21

చ- ప్రాణమలక్ష్మష్టవేదాది పశ్చిమ మండలి "రావేపుగాడి"లో
 భక్తిప్రతిష్ఠ సల్పి యజ్ఞవల్క్యము లాదియు నబ్బరాజుప
 లై ననుభి పావనత్వముఫలింపఁ దలక మొనర్చి శైలజా
 భిప్రతిష్ఠిత్వ సల్పియుఁ బ్రభుగ నె రామయమంత్ర భక్త్యుఁడై॥౨౨॥

క- ఆ రామయ పెండ్లాడె ద

యా రాజతిహృదయ రామమాంబను సుగుణా

ధారనుతివేకమాంబను

చారుతరాత్మియకీర్తిసన్నిభ మతులఁ॥

౨౩

చ- ఎరుగ దనూయ భర్తృహితమే యొనరించుచు నుండు సత్యనా

క్కిణితి వీడనాడదు కృపామతి వీడదు రామమాంబ సో

దగులను బోలె నచ్యులను దన్బును సల్బును నాధుసేవ దు

శ్చితులఁగాంచ నోపదు లసన్నతి వేకమ సర్వవేశలఁ॥ ౨౪

సీ! ఇరువురు శారదాతరుణితో నాత్రేయి

తోఁ బోలుదురు కళాస్తోకగర్విమ

ఇరువురు ధామసేధరజాతతో ధరా

జాతతోఁదుల్కులు సత్యకలన

ఇరువురు నింద్రుని యుతితో సత్యావ

రోరుతో సమలు స్వరూపనియతి

ఇరువురు చంద్రసోదరితోడ ననసూయ

తో నీడు జోడు సంస్తుతగుణాప్తి

ఇరుచ్చరకు నిర్దురే సాటి పరమశాంతి
 వాంతియుఖసన్న్దైక సంతానమందా
 రామమాంబిక సన్న్దణరత్న పేట
 శాంతిమాంబిక పత్న్య ముర్వీవధూతి.

.91

క. ప్రథమసతి కుదయ మందెను
 ప్రథమానయశుండు శిరికిరయ్య విత్తీర్ణ
 ప్రథమైకనిపుణుడై మా
 వధననవనీయగుణగణ్రహవరుండై.

.92

క. కాంచె ద్వితీయాంగన ధీ
 సుచితనిరనద్యచిరితు శమదమశాంత్యా
 వ్యుచితమానసపదు ధ
 ర్మచర యని తలచు నమ్మి రాజవరేణ్యు.

.93

క. రామాంజ్యరక్షణచాకచక్యంబునఁ

జాణవ్యమార్గంబు సంతరించి

రాజకీయరహస్యయోజనావిధులలో

నల యుగంధరనీతి సభ్యునిచి

పరిపాలనక్రీయాపాండిత్యగర్విను.

దిక్కనయాజి పొదికి గ్రహించి

స్వాతంత్ర్యచాతుర్యసామరస్యములలో

దిమ్మర్సుమంత్రి మార్గమ్ము గొలుచి

భాసురయశోఽభిరాముఁడై నాసరెన్ద్రే

వేంకిటాడివసుధరావిభుని చెంత

సచినపదమున మిగులబ్రశస్తిగా - చె

నతఁడు సామాన్యుఁడే శంకరయ్యమంత్రి!

౨౮

౧౮ ఆ శంకరమంత్రికి గుణ

లేశగ్రహణైకసుగుణలీలావిభుఁ

డాశాపరీతనుతిపద

పేశలుఁ డగు కోటయమ్రోవిభుఁడు ఒసఁచెన్ ||

౨౯

౧౦|| ఫణిధరు పాదపాకిరుమాభక్తియుతుఁ డగు కోటయాభ్యుధి

మణి పరిపాలనాగతసమగ్రకలావిభవంబు నేర్చి తా

గణకపదంబు నందుఁ బురికర్పకు లుజ్వలసమ్మదోక్తిభూ

షణము లొసంగ మించె సుయశశకలనావలమానమూర్తియై ||

౧౧ హరిభవానిశంకరపదాంబుజముల్ మది నిల్పి భక్తమ్రసే |

నారమణీయసద్ర్వతవిభాసురస్వచ్ఛయశశకలాపయై

మీరెను వేంకమాంబ యెలమిఁ ఘను కోటయమంత్రి భార్యయై

వారధికన్యకాసుగుణవైభవసంగతయై ధరాస్థలిన్ ||

౩౦

౧౨ కొడుకుల నా కోటయసచి

పుండు గనియెన్ గులజయందుఁబురుషార్థముతో

జడజజు నాస్యచతుష్కమై

పుడమి బొడమెననుచు స్వజనములు కీర్తింపన్ ||

౩౧

సీ॥ ప్రథమపుత్రుఁడు కవివర్యసంస్తవసీయ

హరిసంగుణశాలి యబ్బరాజు

రెండవ తనయుఁ డఖండగాయకకవి

త్వప్రాభపుఁడు రామబ్రహ్మమూర్తి

మూడవసుతుఁడు సముద్ధితధాతీనాథ

సంస్థానవర్తి కృష్ణయ్యమూర్తి

నాల్గవతనుజుఁ డనన్యసామాన్యని

త్య కవిత్వవిదుఁడు ముత్యముబుధుఁడు

జననిజనకుల పుణ్యలేశంబులిట్లు

భాసుకారపుత్రకూషములఁ గాంచె

ననుచు జనములు కీర్తింప నలరి రిలను

గోత్రమునికాశ్యపుని కీర్తి క్రొత్త లెత్త" 33

గీ॥ వారిలోఁ గృష్ణమూర్తి ప్రాభవము నంది

యలది వేకటలక్ష్మమ యందుఁ బుత్రుఁ

గాంచెఁ గోటీశ్వరుని దానకలితహస్త

పద్మ గణికపదస్థిత భవ్యచరితు ॥

ఉ॥ తమ్ములు మున్న రాశయహితమ్ముగ భర్తనయాధిగమ్యమా

ర్గమ్మున భ్రాతృభక్తివిధురమ్ముగ వర్తనసల్పుచుండఁగా

సముద్ధితానవద్యవిలసద్యశుడై తగె నబ్బరాజు త

ధ్యమ్ముగు నబ్బ ! తా జితఁడె యంచును చారులు సన్నుతింపఁగన్.

సీ॥ శరభరాజేయాది సర్వసంధనిర్మాత

శరభరా జేతస్వి జనకుతండ్రి

వైద్యకళాకలాపప్రాయుఁడౌ కొటి

లింగినుఫేరుఁ డే లేమ తండ్రి

కవితాభివక్సమగ్రజ్ఞానసంశోభి

పిచ్చయ్య సచివుఁ డేవెలఁదితమ్ముఁ

డార్యసంస్తవనీయచర్యాభిరామమా

తుఘ్నూరుకుల మే నధూఱినెలవు ॥

పరమపదవాస నిర్మలపాదపద్మ

సేవనాలోలరూప మే చెలువ మనసు

అట్టి జగ్గాయమను బెండ్లియాడి మించె

నబ్బరాజు గభీరపయోఽబ్ధిరాజు ॥

శా॥ శ్రేయోదాయకమైన మార్గములలోఁ జిత్తమ్ము హత్తించి య

న్యాయప్రాపకదుష్ప్రవర్తనములం దాసల్ విసర్జించి త

న్నాయుష్మంతులు సర్వణల్ వినుతిసేయ్ గీర్తినిం గన్న జ

గ్గాయమ్మో బతిభక్తిశీలను స్తుతుల్ గావింపఁగా శక్యమే ॥

గీ॥ పరమమతులగు నాదిదంపతుల పోల్కి

యతులసౌజన్యసౌభాగ్యయుతులు నగుచుఁ

బ్రబలు జగ్గాయమకు నబ్బరాజుమంత్రి

వరున కుద్భవమైరి మువ్వరుతనయులు ॥

చ॥ తనయులు ముచ్చరామ్యలు సదాశివరాయలు పెద్దవాడు పా
నని రఘునాథమంత్రిగుణవన్మణి రెండవవాడు సజ్జనా
వనుడగు సోమసుందరుడు ప్రాజ్ఞుడు మూడవవాడు గాంగ
_నిగడియంప సాగిరి సుఫీస్తవనీయ యశోఽభిరాములై ॥

తే॥ గీ॥ కామమయు నఖిలాండాభికయును రత్న
మాంబయును రంగనాయకమ్మయు మఱి శశి
జేఖమలు పుత్రికామతల్లికలు గాంగ
జగ్గమాంబాబ్బరాజు లుచ్చతను మఱి ॥

చ॥ పతి పరలోక మేగఁ దన బాలుర వృద్ధికిఁ వెచ్చి విద్యయున్
చతురత నభ్యసించుటకు సాయమొనర్చి వివాహకార్యముల్
నితతశుభంకరంబుగ నవేలముదంబున సల్పి కీర్తిసం
గతయయి ప్రాజ్ఞు లౌ ననగఁ గ్రాలెను జగ్గమాంబ సాధ్వీ ధన్యయై ॥

గీ॥ రామస్వామితనూజను
ఆ మాంశిక్యాంబ బెండ్లియాడెను విద్యా
కామి సదాశివసచివ
గ్రామణి గీతైకవిచ్ఛిఖామణిగుణియై ॥

మ॥ పతిసేవాపరతంత్రభాగ్య మది లోపంబై చనన్ భక్తిస
న్మతియై మించి సదాశివాంఘ్రియుగచితన్ బూని తన్నామవే
గతి యంచున్ జపించుచున్ దలచుచున్ కాంతాజనానందవ
ర్ణితచారిత్రవిశేషయై వెలసె మాంశిక్యాంబ సచ్ఛిలయై ॥

క శ్రీసోమసుందరుఁడు గుణ

భాసురుఁడై ముత్యమనెడి ప్రాజ్ఞునకు దయా

నాసునకు దత్తుఁడై కవి

తాసంగతిఁ గాంచి కీర్తిధనము గడించెన్ ।

గీ॥ సోమసుందరరాయ విశుక్లచరితుఁ

డధికిప్రీతిని శేషగిరమ్మ నెలమిఁ

బెండ్లియై తోడి యువకుల వినతులంది

సూణరాజసభోద్యోగయుక్తుఁ డయ్యె ॥

ఉ॥ రెండవ సూనుఁ డార్యనుతరీతియుతుండు రసాభిరామనా

జ్ఞుండనమండితుండు రఘునాథసమాఖ్యుఁడు కీర్తికామినిన్

నిండు ముదంబుతో జగము నిండి నటంపఁగఁ జేసె సేసుధి

రుండె కృతిన్ గొనెన్ గవివరుల్ తను జ్ఞాఘనమాచరింపఁగన్ ॥

చ॥ సరసుఁడు వ్యావహారికవిశారదుఁ డాంధ్రకవిత్వతత్వభా

స్వరుఁ డతిధార్మికుండు విలసత్తరవైద్యవిశేషవేది సు

స్థిరశివభక్తితత్పరుఁడు ధీవరుఁ డౌ రఘునాథరాయుఁ డి

ద్ధరఁ డనకీర్తిచంద్రికల దాల్చి దిశల్ ప్రభ లీనుచుండఁగన్ ॥

మ॥ వరమాతామహద్భవానిధిభాస్వద్రత్నమై సత్కులా

భరణంబై పతిపాదభక్తి గల యంబాయమ్మ నా సాధ్వీ ను

ర్వరఁ బెండ్లాడి సమస్తసౌఖ్యములగొప్పన్ మించి సంతోషవి

స్ఫురణన్ సత్యవతీకుమారికను నిమ్ముల్ మీరఁ గాంచెన్ ధరన్ ॥

కం॥ సరస్వాగేసరునకు భా

సుకకవితా భావలోలశుభగమనోభాం

తరునకు ధర్మకళావి

స్తరునకు వ్యవహారధర్మతత్వజ్ఞునకు॥

కి॥ ధీరస్తవనియకళా

సారాచారాభిరామసౌజన్యనకు॥

పారావారగభీర

స్థారునకు॥ సుకవివినుతసద్గుణునకు॥

కి॥ నిరవద్యభక్తిశీలున

కురుతరశంకరపదాబ్జయుగళీపేవా

పరిణద్ధహృదయపద్మన

కరిహితకరపర్తనున కహంశూన్యనకు॥

కి॥ శ్రీరఘునాథసమాహ్వయ

సూరివ్రజవర్ణనీయశుంభత్సుగుణా

ధారునకు జగ్గమాంబా

నారీపుత్రునకు సుకవినందితమతికి॥

ప॥ అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నా రచింపంబునైన చంద్ర
హాసచరిత్రమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన॥

చంద్రహాస చరిత్ర.

శ్లోక మా శాశ్వతము.

కథా ప్రారంభము.

చం॥ ధరణిఁ గలట్టి పట్టణవితానము లందున నగ్రగణ్యమై
సరసుల కాటపట్టణు ప్రశస్తతమస్తసువస్తునిస్తులా
కరములు భర్తహర్ష్యమణికాంతిసమన్వితదిక్ప్రదేశమై
కరము వెలుగు శ్రీపుర మగణ్యతరప్రమదానివేశమై ॥ 1

చం॥ ధరణిసురాగ్రగణ్యులు విధాతృని మిత్రు సమస్తవిద్యలకు
బురహు మిత్రు నిశ్చయము భూపకుమారులు శస్త్రయుక్తిఁ గి
న్నరపతి మీఁకు ద్రవ్యకలనంబున వైశ్యులు మిత్రు రెండు, శ్రీ
హరిపద ముండు ధాన్యనిచయాశి హలాంకునిమిత్రు పాదజుల్ ॥ 2

సీ! తోటలా సరసంపుఁదేటలా నవకంపుఁ

బాటలా చెల్వారు తేటులలరు

పేటలా కొమ్మరైన బాటలా సొగసైన

చోటలా సాధాశికోట లలరు

చేటలా యందంపు బోటలా సరసంపు

వాటలా నృత్యంపు నీటులలరు

కోటలా సద్భటకోటలా జవయుత

ఘోటలా ముద్దులమూట లలరు

ననఁనవిలాసభాసుర వివిధభాగ్య

విరుపమానంబు విదళితసురపురంబు

శ్రీపురం బొప్పలమ్మకేఁగాపురంబు

ఆపురమునకు సాటి రా దేపురంబు ||

చం॥ అతులితహర్మ్యభాగముల యందుఁ జరించుచుఁ జంద్రికానిశా

వితతులలోఁ బురాంగనలు వేడుకకై శశిలోని జొకకున్

స్మితనిత్యహాకురంబులఁజగిర్చెడి గారుడరత్నభూషణ

ప్రతీతిని జూపి తోడిచెయనల్ నగఁ దామోనరింతు హాసమున్ ||

చం॥ పురవరసాధశుభ్రుచి పూగముతోఁ దనమేనికాంతి చు

ట్టికినిము సల్ప సారెకుఁ డబాలున దూటి గవాక్షమార్గమున్

బొరిపొరి నేగు చందురుని ముగ్ధులు నైకొన హస్తనైల్యబం

ధురచులినాంకుఁడయ్యె ననఁ దోచుఁ దదంతరనీలకుచ్ఛటల్ || 48.

చం॥ పొలఁతుల యూర్పుతావలను బుట్టువునొంది దళత్నయోరుహఁ

బులకడవృద్ధినంది పురపుష్పవనీరమణీయశాఖికా

స్థలముల నాటి తేటి తనుదాన దిగంతరమధ్యవర్తియై

మలయసమీరమా పురరమాపరిచర్యయొనర్చు నిత్యమున్ ||

ఉ॥ ఆ పురమేలు మేలు భళియంచు జనుల్ నుతియింప నీతిబా

ధాపనయప్రభుత్వకలనాయితసత్యశుచిస్థిరుండు ధై

ర్యాపరకాంచనాద్రి సుజనావనుఁ డంచితసద్గుణుండు నీ.

తాపతిభక్తుఁడొప్పు బహుధావిజయాఖ్య వహించి మించుచున్ ||

ఉ॥ అతనిమంత్ర దుర్గుణగణాకరః డాత్మసుఖప్రయోజనా
 ధీతజనాపకారకృతదృష్టివహం డతిలోభియన్ దురా
 శాతతబద్ధచిత్తుఁడు ప్రజాపరిపీడనవర్తనుండు త
 ద్భూతలనాథు మన్ననల బొంది చెలంగును దుష్టబుద్ధినాన్ ॥

చ॥ అతఁ డొకనాఁడు గేహమునయందున జ్యోతిషసారసాహితీ
 యుతులును నాపులున్ జెలగ నుండియు ముచ్చటలాడువేళఁ గ
 త్సుతు వెనువెంట నాడుకొనుచున్ జనుదెంచెను బాలుఁడొక్కఁ డం
 చితసుకుమారదేహుఁడు ప్రసిద్ధతరాభుఁడు కేళిలోలుఁడై ॥

సీ॥ కలువరాయని లేకగతిఁ గన్నులకు విందు
 బాదలించు చదురైన నుదురుతోడ
 చిరునవ్వునునుగాంతి చెంగావిచాయలు
 విదలింపఁ జాలు కెబెదవితోడ
 కడకంటిచూపుల గఱకఱికలతోడఁ
 గడతేలు తెలిసొగకనుల తోడఁ
 బదియాలువన్నెల పసిమి హొరంగును
 సరస మాడెడి మేని చాయ తోడ

గీ॥ వెడఁదనై పీనమై లచ్చివిడిది యనఁగ
 వరలు శుభకరమైన పేరురముతోడఁ
 గన్నులకు వింత వింత చక్కందనంబుఁ
 గూర్చు నబ్బలు వర్ణింప గొలఁది యగునె ॥

కం॥ చెలువమలకు గని యగు నా

యెలఁబ్రాయపుఁ గుట్టివాని కేలిక యెవరో

తలిదండ్రు లెవ్వరో యది

తెలియఁగ రా దతని చెలువు దృక్కులఁ దచుపున్ ॥

చం॥ తమకడ కేగుదెంచిన సుధానిధి బోలిన మోమువాని శ్రీ

రమయిలు నా విశాలముగ రాజిలు వక్షమువాని రాజచి

హ్నములఁ జెలంగు వాని శుభ నాయత శ్రేతయుగంబువాని చి

త్తములను మెచ్చు జోస్యుల విధాబును గన్గెని మంత్రి యిట్లనున్ ॥

గీ॥ నాసికల వ్రేలులుంచి విన్నాణముగను

చూచుచుంటిరి చిత్ర మిచ్చోట నేమి

కల దటన్న నమాత్యముఖులు గాంచి

పలికి రిట్టుల మర్మసంకలితఘటితి ॥

56

చం॥ మనసిజునేలు నవ్యసుకుమారతరాంచితసుందరత్వమున్

ననజవిశాలలోచన శుభంకరసన్ముఖమండలంబునున్

గనుగొని మెచ్చుకొంటి మనగా నిది గాదు వచింపు డంచు వా

రిని బలవంత పెట్టె వివరింపుడటంచును మంత్రి కిన్కతోన్ ॥

గీ॥ క్రూరుడగు వీని దఱిఁ గలకొలదిఁ బలుకఁ

గలుగు నీ పసినాని కిక్కటలు కొన్ని

నిజము వచింప కున్న మన్నింప డీత

డంచు డలపోసి జోస్యు లిట్లనిరి బ్రీతి ॥

58

చ॥ తమకడ దాపఁగా దరమె ధాత్రిపసత్సభమంత్రిశేఖర
 త్వమునఁ జెలంగి మాదృశుల బాలన సల్పు ప్రథాను తాట స
 త్యము వచియింతు మీ శిశువు నందునఁ గల్గిన రాజచిహ్నముల్
 భ్రమ గలిగించె నీతఁ డొక పట్టున నిప్పురి నేలు యోగ్యుడై ॥

చ॥ అని వచియింపఁగా హృదయ మందున శూలము గ్రుచ్చుకొన్న భా
 తిని కడు గవ్వమైన వెలితిఁ బచరింపక పేర్చి జోస్యులఁ
 గనుగొని వీని జాతకమునఁ నున రాజ్యరమాపురంధ్రి యీ
 తని వరియించు రీతి కలదా! యటులే వివరింపఁ గాఁదగు ॥

క॥ అని యిటు బల్కిన మంత్రికి
 వినుపించిరి జోస్యులిట్లు పృథ్విపచిహ్న
 వను డీబాలుం డాపద

లను గాంచఁడు సౌఖ్యముగఁ జెలంగును సుమ్మి॥

61

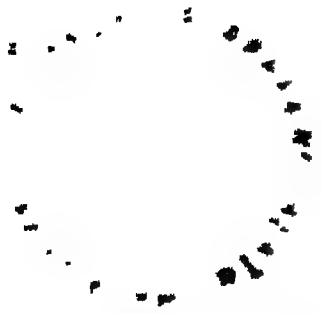
మ॥ అని జోస్యుల్ వచియించు వాక్య మది శూలాకారమై శ్రోతవా
 లిని గాడంగను గొల్పు నప్పటికిఁజాలింపించి యవ్వారలఁ
 జనఁగా నాజ్ఞ యొసంగి యేకతమ చింత మున్ది యీరాజ్యల
 క్షిని బాలింపఁగ నన్యుఁ డర్హుడగు భంగిఁ గాంచి నైరింతునే

స॥ విజయుసామ్రాజ్యంబు నిజపుత్రు భుజపీఠి

నలరారు నంచును దలంచు చుంటి

శ్రీపురరాజ్యలక్ష్మీసాదరమునకు

నేను తావలమని యెంచుచుంటి

మాత్రితవమేల సామాజ్యాధిపత్యంబు
దొరకు నటంచని మురియుచుంటి

రాజాధిరాజునై తేజోధనంబు నా
ర్జించజాలుదు నని యెంచుచుంటి

|| ఆశలన్నియు విఫలంబులై నశింప
పృథులదుస్తరగర్భ దారిద్ర్యయుతుడు
మామకీన ప్రశస్తసామాజ్యభరము
సర్వమును దాల్చి గలడట సైచుటెట్లు ||

63

|| దిక్కొక యింత లేక కడు దీనతదోషంగ నన్ననస్త్రముల్
చిక్కక మత్కుమారకుని చెల్మికి జేరుచు నున్నవాడు వీ
డెక్కడి వాడో యేమో మనకేల యొసగుడు కూడు గుడ్డలం
చక్కట! చేరఁ దీసితిని ఆపద మూలక మైన యీతనిక ||

తే|| గీ|| ఏది యెట్లులైన నగు యింతనినిపుడె
యమపురవరాభిముఖునిజేయంగ వలయు
దాన శమియించు మన్ననస్తాపమంచు
దలచి తలవరులను గాంచి పలికె నిట్లు ||

65

|| నమ్మిన బంట్లు మీరు జననంబును గాంచుటలాదిగాంగ మా
సమ్ముఖిమందుచు ముదల సల్పుచు నుంటిరి నేటి దాక గో
ప్య మ్మగు నట్టి కృత్యముల పట్టున మీవలె జేయువారు శూ
న్య మ్మని చెప్ప నొప్పు బురియం దని వారిని నచ్చ బల్కుచు

ఉ॥ పాప మటంచు నెంచకయె బాలుని కంఠము మీ కరాసిచే
బాపియు నానవా లవయనంబులలో నొకడిందు తెండు పొం
డీ పనియందు మాంద్యమొకయితయుఁగాంచఁగరాదు దీనిచే
దాపర మౌను మేలగు విధాపుముదంబు విశేషలక్ష్మీయున్

మ॥ నిలుపన్ బూనెద మద్భహంబునను వానిన్ నేడుమీరల్ తమ
బెలమిన్ దిక్కులనిండ రమ్మచుచు నెంతే వారిఁ బుప్పించి తా
దలఁచెన్ వీడికఁ జచ్చినట్లే మదిచింతన్ మానుమన్ బుత్తుడే
యిలఁ బాలించు . నిజంబు తప్పదిక రాజేంద్రాభిమానంబునన్

చ॥ దురితతరప్రవర్తనులు దుష్టులు న్యాయము దప్పి కాననాం
తరమున ముస్తుబిడ్డ నతిదారుణకృత్యము సల్పనుండిరే
నరయఁగఁ జాలనంచు జగమాద్రినిపాతము ఁగాంచె నాఁగ భా
స్కరు ఁడపరాద్రికూటమునఁ గన్పడె రక్తకళాభిరాముడై॥

ఉ॥ నల్లని క్లాంతులన్ జెలఁగి నాలుగు దిక్కుల నిండె జీకటుల్
తెల్లఁగ మిన్కుమిన్కు మని తేజముఁజూపఁగసాగె ఁదారకన్
పుల్లదశన్ వహించె సుమముల్ ముదమందిరి జారచోరు లా
చల్లనివేళ నెల్లఱకు శాంతిమయంబుగఁ నోచె నెమ్మదిన్॥

సీ॥ బండికందెనచాయ పరిభవించెడు మేన

నేరండతైలంపు గార బూసి

చీకటి కంట విశేషనైల్యంబైన

నీలికాసెను కటిని బిగించి

వెగటుజంజరు పల్లవెండ్రుకల్ కనరాని
 లాగున వెడఁద కుల్లాయిపెట్టి
 ఏపె కంబపు రీతి హెచ్చొనర్పఁగఁ జాలు
 కరమున నొరగల కత్తినుని

గీ॥ తాళభూమిజము లనంగ జాలి నట్టి
 దీర్ఘతరకాయము గల దిట్టలిర్వు
 రెసఁగ మెసఁగెడి ముదమున నేగుదెంచి
 రెలమితోడ నమాత్యుని గృహమునకును॥

కం॥ చేరిన తలవరులన్ దయ
 వారన్ గని బాలుఁ జూపి ప్రౌఢత మీరల్
 దీరుప వలె నీవధ నె
 వ్వారలు గనకుండు నట్టి వైఖరి తోడన్॥

ఉ॥ నిద్దుర నందు బాలుని వనీస్థలి చేరెడు నంతదాక మీ
 రోద్దిక సుందడింపక ప్రయోజనమున్ బొనరించు టొప్పుగా
 కుద్దవిడిన్ వడిన్ కలఁత నొందియు మేల్కననేని కీడు మీ
 వద్దకు జేరు జాగ్రత కృపాపరతంత్రత బూన హనియకా॥

చం॥ చనుడన బాలుమంచమును జయ్యన మూపులపై ధరించి త్రో
 వమ విడి దొంగదారి బడి పాదములెల్లను గొడు కంటకా
 లిని గడు బాధనొందు చవలీలను ఘోరతరాంధకారభా
 జన మతిఘోరవన్యమృగసంకులమకా వనసీమ జొచ్చుచున్॥

సీ॥ ఘోరనైఁ హికవారసారభయావహ

గర్హాధ్వనులఁ గొంత కలఁత వడుచు
అశనదిదృఢైఁ దిపిశునైకశార్దూల

జాలనిస్వనముల సడలు వడుచు
భీకరపై శాచికాశృతసంకుల

కోలాహలంబులఁ గూల వడుచుఁ
గాలకూటవిమాగ్ని కలితాహినిశ్వాస

వాయుతాపంబుల వాలఁ బడుచు

గీ॥ ఫేరునిమ్మరసంరావవికటసంగ

చైకపృథుఁ స్వనంబుల వడలు వడుచుఁ

గంటకత్మోరుహకుడుంగ గాఢతాడి

తావయపు లౌచుఁ జేరి వనాంతమును॥

ఉ॥ అంధుల బోలియున్న మన మాచరణంబు నొనర్చు పెట్లు వే

యింధన పాళి నేరికొని యిచ్చట ప్రోవొనరించి యగ్నిసం

బంధము గల్గఁ జేయఁగ సమంజసమా తరుఘాత బాలుని

స్కంధవిహీనుఁ జేసి చనఁ గల్గుదు మంచు ధలంచి యెంతయున్

గీ॥ ఇంధనంబులు గొని తెచ్చి యందు వహ్ని

రగుల జేసియు వెల్లురుగాఁగఁ గనిరి

తలవరులు మన్మథాకారు లలితచంద్ర

ఫాలు సచ్చీలు మృదులగుణాలవాలు॥

చం॥ కనుగొని నంత లోపలనె గాఢభయార్ద్రమనస్సోజ్జులై
ఎనసిన ప్రేమ ఖడ్గములఁ బృథ్విపయిన్ బడనేసి కొంతసే
పునకు వనమ్మునున్ మఱచి పూనిన కార్యము నిర్వహించి యే
యనువునఁ బోవనేర్తు మని యాంతరసీమ వితాకు నందుచున్

ఉ॥ మంచియుఁ జెడ్డయం చ నెడు మాట నెఱుంగఁడు గిల్లఁజెక్కులన్
గుంచెడు పాలు గారు ననుగున్ శిశుతన్ జెలువారు చున్నవాఁ
డంచిత గాత్రుఁ డెట్టులఁ గరాసిని గుత్తుక కోయ నాను యీ
పంచశరాంచితున్ సుకవివర్ణితచారువయోవిలాసునిన్॥

ఉ॥ జీవము తోడ నున్నఁ బరిశీలన జేయుచు సజ్జనాశ్రికిన్
దావల మై సమస్తవసుధాపరిపాలనమాచరించి దు
ర్భావులఁ జెండి ధర్మము విరాజిలఁ జేసి యశంబుచెంద నా
శ్రీవిభవాస్పదం బయిన చిహ్నాలు గన్పడె బాలుఁ జూచినన్॥

కం॥ అని యొకతలవరిబాలుని

గని పల్కిన యొండొకండు కడునబ్బరమున్

గని వెల్లున దినమణియన

గను నొప్పెడు బాలుముఖము కని కరమొదవన్॥

ఉ॥ ఇంతటి ప్రేమ నెమ్మదిని నెన్నఁచు జెందను మత్కరాసిచే
నింతకు నెంతమంది తెగి రియ్యెడఁ జింత యొనర్ప నేల నే
పొంతకుఁ బోవ నెంచఁ బదముల్ వణకంగను సాగె నార వ
న్యంతరమందు డించి చన నాత్మఁ దలంకు సుమీ క్రమంబుగన్॥

ఉ॥ గోణమునైనఁ దాల్చు తేరగున్ గన డీశు విట్లు గావునన్
బ్రాణముఁ బాపుఁ డు చిటులఁబల్కఁగఁ గారణ మేమియొక్కొ పా
షాణముఁ బోలు నెమ్మది విచారముఁ గూర్పదె విన్నవారు వి
న్నాణము నందరే మనమునన్ గృహ వీడుట పాడి యానొకొ

క॥ కఱకుకరాసిని శిరముల .

నఱకితి మిచ్చోట మనమునన్ గృహ గననే
కఱవొటను నీ బాలుని
తేటగున కార్ద్రత వహించి తెలివిడి నైతిన్

౪౪

సీ॥ మంచయుఁ జెడ్డయన్ మాట యెఱుంగని
శిశు వపకృతి యేమి చేసె నొక్కొ
బిశచెంపఁ బాలు వేతొకచెంప నెత్తురు
జలయు బాలుం డేమి సలిపెనొక్కొ
తల్లిదండ్రుల పేదతనమున నడయాడు
పిల్లఁ డేచిక్కులఁ బెట్టె నొక్కొ
అన్నవస్త్రములకు ననదయా పసివాడు
తన కెట్టి యిక్కటుల్ దార్చె నొక్కొ

గీ॥ ఆర్థరాత్రంబు నందు మహాంధకార
బంధురాటవిలోఁ జంపఁ బంపుటకును
కరుణ హృదయంబు నందునఁ గలదొ లేదొ
చండమష్కార్య పరునకీ సచివమునకి

౪౫

చ॥ తల నటకుం డటంచు నటఁ దాను కృపారహితాశయుఁడనై.
పలుకుచు గాక నంతటనై బాలుని దీనునిఁ జూపఁ బూను చే
తలకుఁ గరంబు లాడునె వృథాగను రోషవిహీనుఁ డౌటచే
గలఁక వహించె వీని పడఁగా హిత ముచును బల్కి వెండియున్

గీ॥ హత్య యొనరించి యానవా లవయవంబు
లందు నొకదాని తేమ్మని యాజ్ఞ యొసఁగె
గాదె చంపక యున్నచో గలుగుటెట్లు
చిహ్న మంచని మదిలోనఁ జింతజేసి

88

ఉ॥ బాలునియంగముల్ గెడపి ప్రాణముఁ బాపక బాధముంపఁగా
మేలొకొ చిహ్నముల్ గొనక మేము జనన్ సచివుండు కోపియై
కూలుచు మమ్ము నెట్లయినఁ గొల్పదు చిత్తము వీనిఁజంప మా
యేలిక హత్యసమ్ముగతి నీశిశురక్షణ చేయు టెట్లొకొ

తే॥ గీ॥ అంచు దలపోసి బాలుని యవయవంబు
లందు దృష్టిని నిగిడించు సంతఁబాస
తలమునం దారు వ్రేళ్ళుంటఁ దెలిసి చిత్త
మందు నాయురుపేళుఁ డం చలరి యంత

90

గీ॥ బ్రతుకుమీ జీవుఁడా యని పాదమునను
గల్గు మిక్కిలి వ్రేలును గత్తిచేతఁ
గోసి తా మానవాలుగాఁ గొనుచు బాలు
సేమ మెంచియుఁ బ్రార్థన చేసి రిట్లు

ఉ॥ ఘోరతరాటవిః శిశువొకొండె వసింపఁగ నుండె వీని నీ
చౌగక్రపాప్రభావమున సాకి యనుగ్రహమున్ వహించి యీ
ధారుణి పైని వత్సరశతఁబు వసింపఁగఁ జేసి కావ వ
య్యా! రఘురామచంద్ర! భవద్రుఘ్నియుగంబులు సంస్మరించెదన్

గీ॥ కరిని బ్రోచిన వేల్పుచు గాన వంత
గాంచు ధ్రువుఁ బ్రోచినట్టి యఖండమతివి
చిటుత నీకుఱ్ఱనాని రక్షింపుమయ్య
మానిసంచయగేయ రమాద్వితీయ

93

ఉ॥ తారలు కాంతిమాయ జనతండము నిద్రలఁ బాయ పక్షులెం
తే రహిఁ గూయ చీకటులు తేజమువాయఁగఁ గల్వదాయ తా
దూరుపుకొండ నెత్తములఁ దొల్లటి సంజవెఱుంగురంగు సిం
గారము నింపఁగాఁ దొడఁగెఁ గార్మ్యులుల్ గనె నూతనచ్ఛవుల్

చ॥ తెలతెలవారె దిక్తటులు తేజముఁ బూనెను ఘోరసత్వముల్
తొలఁగి గుహళిఁ జేరఁజనెఁ దోయజముల్ వికసించె సర్వజ్ఞ
వులు తెలివిన్ వహించిరి విభూతివిధంబునఁ దారకాచ్ఛటల్
కల తొలఁగెన్ గ్రమక్రమముగాఁ దొలఁగెన్ వితతాంధకారముల్

ఉ॥ సంగడికాఁడు వచ్చె నీక సాగవె యాటలటంచు నెంచి క
న్నంగవపైని కాటుక వినోదముగాఁ బచరించి కుల్కు చ
న్నంగవపైని బెటనిడి నూత్నరిరంస చెలంగ నేగు త
న్వంగుల రీతి పంకరుహవారము నీరము నందు భాసిలెన్

చ॥ గరులు విదల్చుకొంచుఁ బతగంబులు త్రిమ్మర సాగె భూజపు
దొరటలలోన ఘూకములు దూరఁగసాగె మృగేశసంఘము
ల్లిరిగుహలందు మత్తునఁ జలింపక నిద్దురఁ బోవసాగె భా
స్కరుని నవాంతుమండలిని గన్నడ సాగెను తైత్తి మత్తరి

చ॥ కలితపయోజరాగములు గా నొక కొంచెము సేపు మాక్తికం
బులుగను గొంతసేపుఁ గఘపోల్పగు బారదమట్లు కొంతసే
వల ననజాతబంధుఁడు నిరంతరవృద్ధిని గాంచుచుండఁగా
జలరుహపత్రవారికణసారదుచాల్ కనుపట్టె నెంతయుఁ

గీ॥ ఇట్లు తలపోసి తలపోసి యీశ్వరేచ్ఛ
కొలఁది జరుగును చేచేత కుట్టఁజంపు
కొలు నివ్వని డించుట కర్జమంచు
నట్లొనర్చియుఁ జనిరి గృహంబుఁ జేర

.99

మ॥ అటు చారుల్ చనినంత ఘోరమృగజాలాభీలరావావృతా
ర్భటులక బెగ్గిలి యేడ్చి బాలుఁడు దిశాభాగాళి మాగ్నోయి ను
త్కటతత్త్వానము నాలకించి పఱచెన్ తత్కూరవన్యాళు లా
చోటు వే వీడియు నీశ్వరామలకృపక శుద్ధాంతరంగంబునక

చ॥ ఘనతరకాననాంతరము కన్నులు గానని యంధకారముల్
ఘనగొనఁ బుండరీకముఖభీకరఘోరదురారవార్భటీ
జ్ఞానతపృథుధ్వనుల్ భయవశంవదుగా నెనరించు ధైర్యవం
తుని నపు డిట్టి బాలుగతి తోఁపక యుండునె పాతకాళికె

గీ॥ ప్రాగ్భవంబున నెటువంటి పాపతండ
ముల నొనర్చెనో యేమొకో తెలియఁబోదు
కాని కడుబాల్యమున నె జగంబునందుఁ
గలుగఁ బోవని యిక్కట్లు కల్గెఁబెక్కు

102

మ॥ తను నోదార్చెడి వారులేమి వనసత్వకూరసంరావసం
జనితప్రస్ఫుటభీతిఁ బాదమున నిచ్చల్ గల్గు పెఁబాధయుఁ
పెనగో నేడ్చుచు నుండె నేలఁబడి యెఱతే దాఁ బదార్పణైకాం
చనముఁ బోని శరీరకాంతులు రజచ్చన్నంబులై మించఁగ

తే॥గీ॥ చిక్కు లేనట్టి వారికి దేవదేవుఁ
డొక్కకంటను చిక్కుగా నుండికాచు
ననెడి లోకోక్తి నీశ్చయ మయ్యెజుండు
బాలుఁ డాపద లొదవక బడలకుంట

క॥ అర్భకుఁ డాయటవీస్థలి
నిర్భరకష్టములతోడ నెమ్మది పొగులక
దుర్భరవేదన గను సం
దర్భమున రవి నభఃపథంబునఁ గ్రాలె

105

ఉ॥ శ్రీపురరాజ్యలక్ష్మికిని జేరిక కప్పముఁ గట్టువాఁడు చి
గ్వాపితకీర్తి సద్గుణగణాత్తచరిత్రుఁ డుదారమానసః
ద్వీపితుఁ డార్యపూజితుఁడు ధీవిభవుండు పులిందవాముఁడు
కాపురముండు శోణకటకంబును నేలుచు సత్యసంఘంజై

నీ॥ పారావశిని గాన్పుభంగి పాలించుట

రామరాజ్యం బనరాదె యంచు

దానధర్మముల సతం బొనరించుట

కల్పభూజం బనఁ గాదె యంచు

ఈతిబాధాపమాదాతిశూన్యం బొట

సత్పాలన మనంగఁ జనదె యంచుఁ

బ్రవిమలసాధ్వుణ్యవర్తన గల్గుట

ధర్మరా జని పిల్వఁ దగదె యంచు

గీ॥ వినుతి యొనరింప నెగడె సద్విపులబాహుఁ

బలవిరాజితవిక్రమప్రాభవుండు

నైరిసంహారచణసమిద్ధారివిజయ

కాంతుఁడైన పుళిందసామంతనృపుండు

107

ఉ॥ ఆతనిజాయ నాధునిపదాంబుజముల్ మదినిల్పి సేవలఁ

బ్రీతిని జేయు చావులను బ్రేమను గాంచు ధరణ్ బతివ్రతా

ఖ్యాతలలో శిరోమణిగ నంచితకీర్తి ధరించి మించె తే

జోతిశయంబు ధార్మికగుణాతిశయంబు తను వరింపఁగన్

కం॥ ఆయమ నెమ్మనమునఁ జి

తాయత సంతానవాంఛ దరికొన భర్త

కాయజసమనవమోహను

నాయెడఁబొడఁబొంది తెల్ప నాత్మవ్యధలన్

109

ఉ॥ వాసన లేని పుష్పమును, భావము లేని కవిత్వశైలి, వి
శ్వాసము లేని బంటు, బుధవర్గము కల్గని యోలగంబు, వి
ద్యాసరసం బెఱుంగని ధనాంగనయు, గొమరుండు లేని సు
శ్రీసముపేతుజీవనము, చెందును వ్యర్థము నండుకోవిదుల్

తే॥గీ॥ సాగశృంగారకలితసంసారవల్లి
నుదయ మందిన ఫల మనియెదరు పుత్రు
ఫలముఁగాంచని తీగ వై.వడిని సుతుని
గనని సంసారమును వ్యర్థకారణమ్ము.

111

ఉ॥ ఇవిధి నూనసవ్యధల నెల్ల వచించి విచారమందు నా
జవ్వని చెంతఁ జేరి యల ఘోతలనాధుఁడు బుజ్జగించి నీ
నెవ్వగ మానుకొమ్మ తరుణీసుకృతాతిశయంబు లేనిచో
బువ్వులు ముక్కుతాను గద పుణ్యఫలంబు లలంఘ్యముల్ గదా

ఉ॥ నోములనోచి వేయపులను బరితృప్తుల సల్పి దేవతా
స్తోమసపర్యలన్ నెరపి సూరికదంబము నాశ్రయించి గా
ధామృతపానము సలిపి యన్వయపావనము బాసర్చు చు
న్నాము రమేశుఁ డెట్టులఁ గనండు సుతార్థుల నన్ను నిన్ సఖి

కం॥ అని యోదారిచి ప్రభువరు
వినియోగము వలన నేడు పృథ్వీపాలున్
గన బోవలె ననుసంగతి
మనమునస్ఫురియింప బల్కె మగువకుఁ బ్రీతి

114

చ॥ తలఁగకు మేను భూధవుని దర్శనవాంఛను బోయి వేగ నీ
 మ్ముల నరుదెంచు వాడనని పొల్పుగఁ దాఁ బరివారయుక్తుడై
 వెలలియు శ్రీపురంబుఁ గని వేడుకఁ దత్ప్రభుసత్సభాస్తలికా
 గలపనులెల్లఁ దీర్చి నిజనాథునిమన్నన లంది యంతటకా

కం॥ సెలవుకా గైకొని మిత్రుని
 వలనకాగైకోలు వడసి మించిన వేషకా
 జెలువారుచు నిజపురికై

యలరఁగఁ బరివారయుక్తుడై చనసాగెకా

11

వ॥ ఇట్లు కతిపయప్రయాణంబుల సాగి నిజపురాభిముఖుడై

మ॥ కనియొక సాలరసాలపాటలశమికారం బపిండికరో

చనబిల్వామృతమీరతిష్యఫలవిష్య క్షేననింబాభయా

పనసాక్షంబుజకర్ణికారగణికాభస్మీర శేఫాలికా

ర్జునహింతాలజయాదరీకరక భూరుద్యాదికాంతారముకా

మ॥ పరివారంబులు తోడ రాఁ దరిసి సంభావించి సంతోషసా

గరలోలాత్మపరీతుడై యడవి చక్కకా జూచి యాపైని దా

నరుగకా వచ్చు నటంచు నెంచి తన నెయ్యొప్పుకా సఖుకా బిల్వీయ

తెరఁగెల్లకా వచ్చియుప నాతఁ డటులె తేజేయఁగాఁ బంచినకా

కం॥ విడిదికి ననువగు స్తలముకా

దడయక కని యచట విడియఁ దగునని డేరా

గదియించి సువారమ్ము సు

ఖరగతి చేయగ ఘేవకాతతి బూనెకా

12

చ॥ పరిసరభూమిఁ లఁ గలుగు వన్యకుజామలసుందరప్రభా
నిరతిని జూచి వత్తుమని స్నేహితుఁ జీరియు వెంటరా వనాం
తరమున కేగె నాతఁడు ముదంబున వచ్చటి చిత్రలీల దా
మరయుచు సంచరించు నెడ నార్తనినాద మొకండు దోచినన్

క॥ తలపఁగ నిర్మానుష్యము
కలితాధికవన్యమృగవికారము సభయా
కుల మివ్వన మిటఁ గనవినఁ
గలిగెడు రోదనము దీని కారణ మేమో !

122

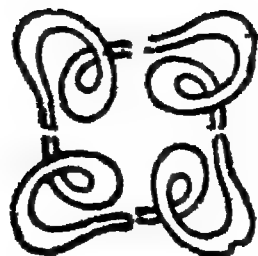
చ॥ అని తలపోసి యాతఁడు వనాంతరమందున రోదనధ్వనిన్
వినఁదగు నాప్రదేశమును స్నేహితుఁ దోడ్కొని పోయిగాంచె బా
లుని రుధిరప్రసిక్తపరిలుప్తతరాంగుళుఁ జంద్రబింబశో
భననవసుందరాస్యుని స్వభావకళాకలితాభిరామ నిన్
ఆశ్వాసాంతము

ఉ॥ కంజభవాశ్వుయాంబునిధికంధితనూజ తనూజనైరిప
త్కంజసమర్చనాయితజగద్ధితమానస మానసారధీ
గంజితకావ్యరాజరసరమ్యపదార్థవివేచనాలస
స్మృజుల శేముషీచుహితమంత్రహితంకర భవ్యవర్తనా

మాలిని

సుగుణగణవిశాలా స్తుతసద్భక్తిజాలా
నిగమహితమనస్కా నిత్య భాస్వద్వచస్కా
విగతరిపుసమూహ విజ్ఞతాసత్ప్రసోహ
అగణితజనగేయా హరిలక్ష్మీవిధేయా

ఇది శ్రీ శేషాచలాధీశ చరణసేవాసమాసాదితకవితావిచిత్ర
దూపాటివంశపారావారరాకాసుధాకర
శేషాచార్యపాత్ర వేంకటరంగాచా
ర్యపుత్ర శేషాచార్యకవిమిత్ర
ప్రణీత చంద్రహాస
చరిత్రమునఁ
బ్రథమాశ్వాసము

చంద్రహాసచరిత్ర.

ద్వితీయాశ్వాసము.

కం॥ శ్రీరమణీరమణకృపా
భూరిస్థితనిఖిలసుకవిబుధజనగేయా!
పూరితసుగుణామేయా
ధారా! రఘునాథరాయ ! ధర్మవిధేయా ॥

గీ॥ అవధరింపు పుళిందధరా ధిమాళి
సఖునితోఁ దత్ప్రదేశంబు సరసకటిగి
తచ్చిశువుఁగాంచి మదిని నత్యంతముదితుఁ
డైతలంపఁగ సాగె నిట్లనుచుఁ బ్రీతి ॥

సీ॥ సంపూర్ణపూర్ణిమా చంద్రమండలశోభఁ
జెలువారు నీబాలు చిన్నిమోము
పదియారు వన్నెల పసిడిచాయలు దేరి
తేజరిల్లెడు బాలు దేహకాంతి

కంతుజయంతు లెక్కకుఁ జేరనీయక

మిక్కిటంబగు బాలు చక్కఁదనము

అనితరసుకుమారహరిపేశల మాచు

జలరారె నీబాలు నంగపాళి

బింబఫలకాంతిఁ దెగఁడెడి పెదవిసారు

రాజలక్షణలక్షితప్రతిభ గలిగి

నిర్మనుష్యము సంకులనిఖిలసత్వ

మీ వనంబున నిటులుండు తేమి యొక్కొ॥

గీ॥ ఘోరశార్దూలసింహసంకులము త్రస్త

ధావదేణీకులంబు పతన్మహీధ్ర

గండపాషాణశకలమా కాననమున

నొంటి నిబ్బాలుఁడెటులుండె నొక్కొ దలఁప॥

మ॥ పది మాసంబులు మోసి కష్టపడి యోపకరాని పెక వేదనల్

గదియక సైచియుఁ గన్న యేజనని నిర్లజ్జావినిర్మోహియై

పొదలక ద్రోయఁగ నొప్పునే హృదయమేమో చిత్రమైతోచు నె

మ్మది కెవ్వారొ దురూహ బాలునిటు జంపం ద్రోచి రిచ్చోటునక॥

సీ॥ కంటకతరుగుల్మ కాండముల్ శయనింపఁ

బట్టుపరుపులె నీకు భవ్యదేహ!

శ్రవణకరోరమా జంబుకనినదముల్

మృదుసూక్తులా నీకు సదమలాంగ!

పరజీవహానననిర్భరసింహజాలముల్
తలిదండ్రులూ నీకు వైన్యమూర్తి !

పతగసంకులవసీభాగంబు జూడఁగా
గేహాసీమయె నీకు కీర్తనీయ!

కఠినపాషాణశకలసంకలితమైన
కఱకురానేల నిలువఁ గాఁ గల తలఁబె!
సహజసుకుమారతనుయష్టిజాలసడల
నకటకట కాన నెటులుంటి వయ్యబాల ||

6

కం॥ అగుఁగాక నేల చింతిల
విగతాపత్యమున గుఱ వీనిని దయ శ్రీ
నగధారి యొసఁగెఁ గొనిచని
మగువకుఁ దెలిపియును బెంతు మమకారమునన్ ||

7

గీ॥ పాలు ద్రావెడి బాలుఁ డేవర్ణమైన
నాత్మసూనుని వలెఁ బెంచ నఖిలవర్ణ
ములకుఁ దగునని ప్రామునుల్ బలుక వినమె
యంచుఁదలపోసి చెలికాని కనియె నిట్లు ||

మ॥ చెలుఁడా! చూడ మదీయభాగ్యము ఫలించెన్ పుత్రవాంఛార్థివై
కలకాలంబు కృశించు చుండుటను శ్రీకాంతాధవుం డెంచి చిం
తలఁ దీర్పన్ దయచేసె బాలునిటు చెంతన్ జేర్చి గానట్టిచోఁ
గలుఁగన్ బోవునె ఘోరవన్యమృగవత్కాంతారమం దిట్లులన్ ||

కం॥ అని ఘనసంతోషముతోఁ

దన సఖునకుఁ దెలుప వల్లె తగునని యబ్బి

లుని దరిసిరి కొనిచనఁగా

మనమునఁ వలపోసి వా రమఁదరగతులై॥

కం॥ వారలఁ గని బాలుఁడు కర

వారిజముల నెత్తె వాని భావముఁ గనిమో

దారభిటి నప్పశిందధ

రారమణుఁ డెత్తికొని పురంబున కేగె॥

మ॥ పరివారఁబులఁ జీరి భోజనముఖివ్యాపారముల్ దీర్చి యె

డ్డరుగఁగాఁ గలవాఁడ మత్పురికి నె ష్టధాంగి కీసూను శ్రీ

హరికారుణ్యాకటాక్షలబ్ధమని మోదస్ఫూర్తిమై నిత్తు నె

ప్పురుసంతోషముతోడనొప్పమమునెయ్యుల్ బందుగుల్ మెచ్చఁగె॥

మ॥ ఒకచో నేనియు నిల్వఁబోవక ప్రయాణోద్యోగమున్ దీర్చి చే

రికలో నాత్మపురంబుఁ గాంచి పనిచెక్ భృత్యాళిని పట్టణ

బకలంకప్రభమై నలంకరణకృత్యంబుల్ బొనర్పంగ నే

వకులుఁ జల్కిరి పుత్రలాభ పృథివీపాలాగతంబుల్ పురి॥

సీ॥ శృంగాటకముల భూషించియు నందందుఁ

దీరిచి రచ్చంబు తోరణములు

రాజవీధులు కడు రాజిల్లఁ బన్నీట

నలరఁ జల్లిరి కలయంపి మిగుల

కటకభిత్తికల చిక్కని సున్నమున్ మేది
 పట్టితీర్చిరి యెర్రమట్టి యోరు
 నిలయాంగణంబుల నలికి ముచ్చట మీన
 వరలించిరౌ రంగవల్లు తెలమి
 గవని గవనికి దేవుడు గాచుఁగాత
 మంచుఁ గాంచనమషి వ్రాసి యలరఁజేసి
 నవనవవిభూషణాంబరవివిధకుసుమ
 భూషితులుగాగ నొప్పి రప్పురజనములు ॥

14

౧౦॥ అంతట రవి యస్తాది
 ప్రాంతమునకు నేగె తమసమాశావితతుల్
 దొంతరలై క్రమ్మెను శు
 ధ్ధాంతంబున దీపకళిక లలరారెఁ దగన్ ॥

15

చ०॥ ఇనుఁ డను జాతవేనుఁ డపు డివ్విధి యస్తధరాధరస్థస
 ద్వనుల దహింపఁగాఁ బరగుఁ ప్రజ్వలనప్రభయం చ నంగఁ గ్ర
 మ్మెను కడు సంజకావించవి మీరెను ధూమమనంగఁ జీకట్టుల్
 జనితకణంబులో యనంగ సత్తతి మీరె నభస్థలంబునన్ ॥

సీ॥ అస్తమానుండయి యాపెక్షఁ దీరక
 పలురూపముల రవి వఱలె ననంగ
 గేహభిత్తికలకు గీలుకొల్పినయట్టి
 మరకతాదికజాతి మణు లనంగ

చీకటి యను చాచిసి కమరించిన
 పాలుపారు నారస బుడ్లనంగ
 రాజాగనూర్ధమై రాజిల్లఁ జేయఁగాఁ
 గ్రాలెడి పెడివిటీ లనంగ
 నలరె తారక లాకాశతలము నందుఁ
 బ్రబలె దీపిక లాశోణపట్టణమునఁ
 జారులమనంబు లానాదపటిమ మించ
 నాటి సంతోషవిషయచిహ్నంబు లగుచు॥

17

కం॥ ధరణీసురవరు లిది శుభ
 కరసమయం బంచుఁ దెల్పుఁగాఁ బురిఁ జొరఁగా
 ధరణీవరుఁ డరుదేరెను
 పురకామినులు నివాళిపుంజము లొసఁగె॥

18

కం॥ రాజవీధుల నాధరారమణమశాళి
 పుత్రసంయుతుఁడగుచును బోవుచుండ
 వేడుకను గాంచ మదిని భావించిమించి
 చంచలాక్షులు సాధపార్శ్వములఁజేరి॥

19

చం॥ ఒక భ్రమరాభకుంతల రయోజ్వలయై ప్రభుఁజూడ నడ్డమై
 వికచసరోజనేత్ర లతివేలముగా నటనిల్వఁ బిల్చె నో
 సకి! భవదీయభర్త యన చాన విచారముతోడఁ బోవఁగా
 వికటతరాష్ట్రహాసమునఁ బిల్చి నిలంబడఁ దోడివారియో॥

చ॥ జలకము లాడుచుండి యొక చాన ధరాధవుఁ డేగుచుండుటన్
 చెలిసి కనంగ చీరె కటినిన్ బిగియింపఁగ మాని చేతకం
 చెల ధరియించి పయ్యెటను చే సవరింపక చూచుచుండె భూ
 తలపతిసోయగంబు కనుదమ్ముల కాంతులు తాండవింపఁగన్॥

గీ॥ మహితవై భవముల రాజు మార్గమెలమి
 గడచి తన రాకకై వాంఛ గడలుకొనఁగ
 నినుని దర్శనమునకు పద్మిని విధమున
 నెమరుజూచు స్వకాంతను గదియు కొఱకు ॥

22

కం॥ త్వరత్వర తోడుత కక్ష్యం
 తగములు గమియించి హృదయతామరసమువి
 స్ఫురితముదంబున మించఁగ
 సరసకుఁ జనుదెంచె విభవసాంద్రుం డగుచున్॥

23

మ॥ అటు సామంత నృపాలమహాళి నిజసాధాభ్యంతరస్థాన మా
 ర్భటిమైఁ జేరి సమస్తపౌరులను నిల్వంబంచి భృత్యాళి న
 చొచ్చుట వీడంగను నాజ్ఞలచ్చి చెలులచ్చొ జెంత నేతేరఁగా
 నటుఁ జేరన్ జనె స్వీయకాంతదరి కత్యంతోద్ధతుల్ మీరఁగన్॥

కం॥ ఎమరెమరు వచ్చి నాధుని
 పదముల గాంగేయకలశభవ్యోదకముల్
 వదలుచు గడగియు మణిగణ
 గదితాసనమున వసింపఁగాఁ జేయుటయున్॥

25

చ-1 తన యయనప్రచారమును తద్వన మందున రోదనధ్వనిక
 వినుటయుఁ జేరఁబోవుటయు వేడుక బాలునిఁ జూచుటగాఁ
 జనిన తెరంగుఁ దెల్పి పెలుచక శిశువుక దనచేతికియ్య సు
 జనితముదార్భటిక జెలఁగె జాయమనోంబుజ మప్పు బ్రీతిమై॥

ఉ॥ దైవ మొసంగె పీనినిగదా మన కిచ్చను మెచ్చి కానిచో
 యా వనసీమయేడ ? శిశు వాయెడ నొంటిగ నుండుటేడ ? నీ
 భావమునఁ దలంపు మతినా ! జనియించెడి పుత్రమోహ మా
 రా ! వినరింప శక్యమగునా భగవంతుని మాయ యెంతయుక॥

ఉ॥ బాలునిఁ గాంచు టాదిగ నపత్యవిమోహము నెమ్మనంబున
 దోలి జనించె దైవమిడకున్న జనించునె ప్రేమ నేటికిక
 జాల ఫలించెగా తపము సంతస మబ్బె నటంచు బాలునిక
 లాలనఁ జేయసాగె సుతలక్షణమా యనురాగ మూనుచుక॥

ఉ॥ ఎంత భయంబు నందితివో యేడిచి యేడ్చియు నెంతసాక్కిలో
 పొంతల సంచరించు మృగపుంజముఁ గాంచియు నెట్లు నిల్చితో
 హంతకు లేరు నిన్నిటు వనాంతర ముదునఁ జేర్చి చంపఁగా
 మంతన మొప్పుకే విడచి మా కుపకారము జేసి గంచొగిక॥

క॥ సదయత బాలుని సక్కున
 గదియించియు పైటఁదుడిచి కాళ్లుగడిగియుక
 మొద లెర్రనిసీళ్ళను వడి
 ముదితలు దిగదుకచి పారఁ బోసిన యంతక

౧౧ కడుపుఁ జెందెనొ యేమొ నా కొడుకటంచు
భూతిమంత్రించి నొసటను బొందుపఱచి
ప్రీడఁ దొలగించి యాకలి తోడనుండె
నంచు లాలించు చింత యాహారముసఁగి ||

31

౧౨ చంద్రబింబంబుఁ బురిడించు సన్ముఖంబు
హాససంయుతమాచు విభాసమాన
మగుటఁ దలపోసియును చంద్రహాసుడంచు
నామకరణం బొనర్చి రెంతోముదమున||

32

౧౩ మన పార్థివుఁడు లబ్ధతనయుడై నాడట
చూచి వత్తము రాఁ రె సుదతులార!
ఆ కళావతి నేఁడు చేకొన్నదట సూనుఁ
గాంచి వత్తము రాఁ రె కాఁతలార!
దైవదత్తంబైన తనయుఁ డబ్బెను గాన
పోయి వత్తము రాఁ రె పొలఁతులార!
వనసీమనుండిన గొనితెచ్చి నారంట
యరసి వత్తము రాఁ రె గఱతలార!

చంద్రహాసవిలాసప్రశస్తుడంట
పరగఁ గనుగొంటకును రాఁ రె పడఁతులార
యనుచుఁ దమతమ సఖియల కనుచురాజ
సౌధమున కేగుచుండిరి సతులుబ్రీతి

33

చ॥ పలుశ్రుతి కన్నులం బడిన బాలుని కెక్కడ దృష్టిదాకునో
 పిలువక యేగుదెంచి రిటు వీరలటంచును బ్రేమతో సుతు
 ధల్లఱుచు నుండి రావులు సదా తలదండ్రుల రాగపు రసం
 బెలమి పర్కగహించి సుతుఁ డింపెసలారె వినూత్న శోభలన్ ॥

గీ॥ ఈమబాలురతో నాటలాడఁ బోయి
 తడవు రాకున్న పరితాపమడర తల్లి
 దండ్రు లింటింట వెదకింతు తనయు కొరకు
 పుత్రమోహంబు లివిగదా పుడమి జూడ ॥

35

ఉ॥ ఐదవయేడు వచ్చుటయు నాతఁడు నొజ్జలచెంతఁ జేరి య
 స్థాదశవిద్యలన్ గరచె చండధనుర్నిగమాదిసత్కళా
 సాధనయందు దక్షతను సత్వరమే గడియించె ధర్మసం
 వేదవరేణ్యుఁ డయ్యెను సఖిహితవర్తన నేర్చె పిమ్మటన్ ॥

ఉ॥ తల్లియుదండ్రులు గని ముదంబు వహింపఁగఁ బ్రేమపాత్రుఁడై
 యెల్లవిధంబులన్ బ్రయమునే యొనరింపుచు నుండె బాల్య ము
 ప్థల్లన జారి యావనమహాప్రభ లొప్పుదొడంగె మేనఁ గాం
 త్యుల్లసితాననంబు జెలువారె తుషారకరాభిరామమై ॥

సీ॥ అతివిశాలంబౌచు నలరారె వక్షంబు

కర్ణాయతంబులై కన్నులొప్పె
 వ్రణకిణ్ఠాంకంబులై బాహువు లొప్పారె
 నూనూగుమీసముల్ తోనదోచె

జాను లంబంబులై చ నె కరయుగ్మంబు
కడగంటి చూపులు గాననమ్యె
వికసించి మించె నత్యకలంకత మనంబు
పరువుమర్యాదల తెలు వెఱిగెఁ

దనరె పదియూరువన్నె కాంచనము కాంతి
దేహ మవయవసౌష్ఠవస్థితులు వెలసెఁ
జెందెఁ దరహాస మాననసీమ కలరెఁ
బాల్యమును వీడినంత యశావనధనంబు ॥

38

చ॥ అలరె వసంతమన్మథజయంతుల బోలిన సుందరంబు కాం
తలకు హృదంబుజంబునను దార్కొను శల్యము భాతినొప్పె చూ
డ్కులు జెలువారె యంగజుని క్రూరతరాస్త్రవితానమట్లు కో
ర్కులు తమయంత మించుచును రూఢివహింపఁగసాగె నెమ్మదికా॥

గీ॥ నవనవవిలాసభాసురాననముశోడ
శౌర్యసాహసధైర్యముల్ సత్వమొందె
నరిగ శవిలుంతనోద్ధతిస్ఫురణ మెఱసి
శోభితావయవస్ఫూర్తి జూడనొప్పె ॥

గీ॥ భూవిభుని మంత్రితాహ దుష్టబుద్ధి రాజ
కార్యకరణప్రసక్త నక్కడికి రాగ
నెదురుగా నేగి యాపులిందేశ్వరుండు
తోడుకొనివచ్చి పీతమందునను నిల్చి ॥

41

గీ॥ మర్మతంబుల కీక్క, బంధువిహితాళి
 శాలి పెనుకాట్ల కుక్క, సత్పాలనమున
 కొప్పుగల కోకచుక్క, మనోంబుజంబు
 రాతిముక్కగదా మంత్రిరాయలకును ॥

కం॥ కోపము తాపము లేకయె
 యీపురి యావలకుఁ బుట్టె స్థితండ్లో
 సాపాత్ముఁడు గద బాలునిఁ
 జూపోపునె యంచు నెంచుచున్ విసయమునన్ ॥

43

కం॥ కుశలప్రశ్న మొనర్చియు
 ప్రశస్తచరిత్ర ! తామువచ్చుటచే సా
 దృశరహితకృతార్థత మ
 ద్వశమయ్యెఁగదయ్య మంత్రివర్యా! సైర్యా ॥

చ॥ తమరిట నచ్చుటన్ కడుముదంబున ధన్యుడనై తి నేఁడు సా
 ధమును బవిత్రమయ్యె ధనధాన్యసమృద్ధులు గల్గెఁగంటి మ
 త్సములిక నేరు మంత్రికులచంద్రమ ! మత్తపమెల్లఁ బండె నగ
 చమితమృదూక్తులన్ సచిన్ర నల్లన సన్నుతులన్ బొనర్చుచున్ ॥

కం॥ ఇటు లిష్టాగోష్ఠీవిధి
 నటనటఁగల రాజకీయహరిమృదూక్తిన్
 పటుగతి మాట్లాడఁగఁ దా
 నటుజేరన్ వచ్చె చంద్రహాసుం డంతన్ ॥

46

॥ చచ్చిన వానిని గనుగొని
యచ్చెరువడి జూచుచుండు నాతని క నెనో
సచ్చరితా! మత్సూనుఁడు
వచ్చెను త్వద్దర్శనాభివాంఛితఁ డగుచుక ॥

47

న ॥ అని మనవిక బొనర్చి తనయా! సచివాగ్రణి వీరు, వీరికి
వినతియొనర్చుమా యన నవేలతరానతులక బొనర్చు వా
నిని గని యీతఁడెన్నఁడు జనించెను మీకెటు నూనుఁడయ్యె ను
చని యడుగంగ పల్కె- సచివాగ్రణి కాతఁడు కౌతుకబునక ॥

గీ॥ నాడు శ్రీపురికేతెంచి నాధుడర్చ
నము నొనర్చియు ప్రభుని యానతిని మఱలె
మత్పరంబున కేతెంచు మార్గమునను
గల్గు వనమధ్యమున యందుఁ గంటివీని ॥

49

గీ॥ ర కసి క్తంబునైన చరణమునందు
ప్రేలొకం డారవది దెగి వెన్కముందు
జాడలేనట్టి యిబ్బాలు సాదరమున
నెత్తి పురిజేర్చి పెంచితి మితదనుక ॥

50

సీ॥ ఈతిబాధావిహీనాతిపౌఖ్యస్ఫూర్తి
వరలఁజొచ్చిరి సుమ్ము పౌరవకులు
నెలమూడు వాన లెన్నికజేయ వర్షింప
సత్ఫలప్రదయయ్యె సస్యసమితి

ఆనాలోపాల మానందతుదిల

హృదయాబ్జులై యుండ నెసంగె బురము
ఇంటింట గాదెల కెక్కువై రాసులై

తనరాకె సంతయు ధాన్యచయము

నాలుక డిప్పుని జేరిన కాలమాది

పుత్రమోహభిమానముల్ బొదల పెంచు
చుంటి మీతఁడు తలిదండ్రుకంటె మమ్ము
మహితభక్తిని గొలిచెడు మంత్రవిషయము ॥

కం॥ అని వినుపించిన నెమ్మది

ఘనశిల బడినట్టులై జగావెతఁ గొలుపక
గననీయక వెనుజేసియు

ననుమోదము జూపి యిట్టులను సచివుండున్ ॥

ఉ॥ సంతసమయ్యె దేవుండె మొసంగెనటంచుఁ దలంతుఁ బ్రేమ న
త్యంతముదంబునక బెనుప నొనుడి బాలుని నంచుఁ బల్కి తా
మంతనమందు నెంచె ననుమానమి కేలను చోరు లల్లనా
డంతకుఁ జేర్పకే శిశువునందలి చిహ్నముఁ జూపి రెంతయున్ ॥

చం॥ తెలిపెను పాదమందున తుడిక గలవ్రేలు వినష్టమయ్యె నం
చెలమి పుళిందుఁ డొర యదియే మృతచిహ్నముగాగఁ జూపి చ
రులు నను బొంతుఁబుచ్చి బహురూప్యములక బహుమానమంది
కలి నెటువంటిచిత్రముల గాంచఁగ నయ్యెఁ గదా ధరాస్థలిన్ ॥

చ॥ మనపనిదీరె రాజగు సుమా యను జోన్ములపల్కు శూన్యభా
జనమొనరించి నాడనని సంతసమందుచు నుడిగిగాని నె
మ్మనమున నెంచనైతి నిటు మారణమున్ బొనరింపరేమొ నే
బనిచిన చారులంచు భగవంతుని చర్య విచిత్రమాఁ గదా ॥

ఉ॥ పంచతఁగాంచె బాలుడని భావమునందుఁ దలంచి యుంటి నే
నెంచఁగనైతి వీడిటుల వృద్ధినిఁగాంచి మదీయరాజ్యభా
గ్యాంచితలక్ష్మి తానగుచు హస్తనిపీడన మాచరింపఁగా
నెంచఁగ మించు నంచు నెటులీతని నియ్యెడ కూపుమాపుదున్ ॥

గీ॥ తానబల్మిగాని తనబల్మి గాదని
జనము లాడరాక్కొ చర్చసేయ
నిచట వీనిజంప నెంచంగ రచ్చయా
నేమిసేతు నింక నెటులసైతు ॥

57

శా॥ ఈసామంతుని కన్నుగప్పుగతి యెట్లీబాలునిన్ ధర్మసం
వాసస్థానముఁ జేర్చుటెట్లు లొరు లివ్వార్తన్ వినన్ బోనటుల్
గా సల్పంగల నెట్లు మద్ధృదయశల్యంబెట్లు బాయన్ నిరా
యాసం బీకరణంబనన్ దగదు వెయ్యార్మార్లు యొచించినన్ ॥

ఉ॥ శ్రీపురరాజ్యలక్ష్మి కడుచేరువ నున్నది మత్కుమారు డై
ర్యాపరకాంచనాద్రి సుజనావనదత్తు గుణాంబురాశినిన్
భూపతిగా వరించు నింకఁ బుట్టదు విఘ్నమటంచు నెంచి నే
నోపిక బట్టియుంటి నితఁడూడె నింకేమని నెమ్మనంబునన్ ॥

కం॥ ఒకదాని నేనొనర్చిన

వికిటంబుగఁ జేయుచుండె వికృతఁపు దయ్యం

బకటా! తలఁపఁ బ్రతిక్రియ

పటుమర్ఘట మెట్టియుక్తి బన్నఁగ ననువౌ॥

6

చ॥ స్వయముగ వీడు జచ్చెనను జాడఁ గనుంగొనకున్న నెట్టుల

య్యయ్యో! యిక తాళఁగల్గుదు వ్యధాకులపావకదాహముయ్యో

నయమున మేలుసేయఁగ మనంబున నెంచిన యాపు పోల్కిని

బ్రయములు బల్కి యిల్ వెడలు రీతిని మంత్రముబన్ని కూల్చెదన్

కం॥ అదిగాక మరొకగతి నా

మదికిన్ స్ఫురియింపఁ బోదు; మంచిని విషమున్

మదికింపుఁ జేయ నగు; భీ

ప్రదమా క్షీరములు శత్రుపద్ధతి నొసఁగన్ ॥

6

గీ॥ సామమున దీర్చుగతి కార్యసమితి నొండు

యుక్తిసాధింపఁ జాల మీయుర్వి యందుఁ

గాన మనవా రుపాయముఖంబు నందు

నిలుపరే గురుభావంబు దెలుపునటుల ॥

61

కం॥ ఈగతి నాలోచింపుచు

మూగవిధంబునను జెలఁగ భోజనకృతకా

లాగతచిహ్నగ నొకపరిఁ

జేగంటలు మ్రోయుటయును సేవకులంతన్ ॥

64

ద్వితీయాశ్వాసము.

౨౧

న॥ ఓగిరము సిద్ధపటచితి మని విన్నవించుటయు మంత్రమునఁ
 ప్ననాదికృత్యంబులు నిర్వర్తించి.

65

॥ వక్షస్సోపేతమైన భోజన మొనర్చి
 శయ్యపై మేనుఁజేర్చి పస్తారవేద
 నాపరనశాత్ముఁడై యేమి తోపఁబోక
 తలఁచె నాదుష్టబుద్ధి స్వాంతంబునందు॥

66

॥ పెక్కులు చిక్కులొక్కమొగి పిక్కటిలన్ మతి తక్కు కింతయున్
 బొక్కక యుక్తిఁబన్ని పరిపూర్తి యొనర్చెడి వాడనంచు తే
 డక్కజమంద నెప్పగల యట్టిఁడ; నేడది యేమొ దీనికిన్
 దిక్కొక యంతఁ దోపదు పదింబది యోచనఁజేసి చూచినన్ ॥

చ॥ అని మది నెంచి సంశయసమాకులమానసుఁడై జెలంగు నా
 తనిహృదయాంబుజాతమున తక్షణమే స్ఫురియించె నొక్కయో
 చన, యటులన్ బొనర్చునెడ చచ్చియె తీరును చంద్రహాసుఁడం
 చును ప్రమదాతిరేకమున జొక్కపుళిందుఁడు జేరవచ్చినన్ ॥

చ॥ తనుగన నచ్చొట్టున్ గదియఁ దా జనుదెంచు పుళిందుగాంచి మిం
 చినకపటానురాగగతచిహ్నము లొప్పఁగఁ జేరఁబిల్చి నె
 మ్మనమున నుబ్బుగల్గ గలమాటలఁబల్కియుఁ గొప్పఁజేసి యో
 జనవర! త్వత్సమానగుణజాలవిభూషణు లుండె ధారుణిన్ ॥

చ॥ సరసుఁడ వార్యసన్నతవచఃకలితుండవు సాధుమూర్తి వా
 దరపరిపూజితాతిధివదాన్యుఁడ వంచితదానధర్మవి
 స్ఫురితకరాంబుజుండ వరిపుంజదరద్భునశౌర్యధైర్యభా
 స్వరుఁడవు నిన్నుఁ బోలఁగల వార లెవారు వసుంధరాస్థలిన్ ॥

సీ॥ అని ముఖప్రీతివాక్యము లాడఁబొంగి
తెచ్చికోల్పుతులంచును తెలియ లేక
నాపులిందుండు సచివుని కనియె నిట్లు
కల్లమెచ్చులలోఁబడుఁ గద జగంబు॥

7.

ఉ॥ ఎంతటివాడఁ మివలన నిట్టినుతుల్ గొన త్వత్కృపాప్తి న
త్యంతము మించువాడఁ నిటులాడగ యోగ్యుడఁ గాననంగ మ
త్స్వంతము సంతసించె విలసద్గణ! తావకసత్ప్రవర్తనల్
కాంతములౌట నంచు ననఁగాఁదొడఁగెన్ సచివుండు బ్రీతిఁగెన్॥

చ॥ సకలకళాప్రశస్తవిలసద్గణబాహుబలాత్తద్దైర్యవ
త్ప్రకటితశక్తియుక్తుడగు గదా భవదీయసుతుండు వాని మా
మకనరపాలుకొల్పునను మన్ననలందెడు నట్లొనర్తు సౌ
ఖ్యకరఋజుప్రవర్తకునిఁగా నొనరింతును సుమ్ము నమ్ముమా ॥

వ॥ మరచితిఁ గొన్ని పత్రములు మామకగేహమునందు, వానిఁదే
నొరులనుఁ బంపరాదు కడుయోగ్యునిఁ గాక; రహస్యకార్యముల్
పరులకు వెల్లడించుఁ బెరవారలఁ బాపిన, త్వత్కృమారువే
గిర మనుషంగ నొను ప్రభుకృత్యము నియ్యెడ నిర్వహింపఁగెన్॥

॥ రాజకీయంబులైన కార్యములపట్ల
ప్రాణవాయువులను త్యాగప్రాయముగను
తలచి తనరాజభక్తి నంతయును జూపి
యశము గనఁ దగు సమయమైనపుడు నరుండు ॥

75

౧॥ ఏలీకకంఠే ధరాస్థలి

నాలును సంతతియు మరియు నసువులు ధనధా

న్యాళియుఁ గాదందురు రా

జాలంబన మున్న స్వర్గ మరచేతదగున్ ॥

76

౨॥ ఏనటకేగి వత్తునని యీవు వచించెదవేమొ జూడు మ

త్తెన మదీయకార్యనిచయావళి దీరుటలెట్టు లింకపై

నే నెకరుండ నొంటరిగ నియ్యెడ నెట్లువసెందుఁ గాన నీ

పూనిక మాని నీకొమరుఁబుచ్చుట యోగ్యమటంచుఁ దోచెడిన్ ॥

౩॥ తిరుగక చెడుదురు పురుషులు

తిరిగినఁ జెడిపోదు రెందు స్త్రీలన వినమే?

వెర వేటికిఁ తగుగతి మ

త్పరికంపుము సూను సేమములు జెలువారున్ ॥

78

౪॥ మంతిరి యిటుబల్కిన సో

మంతధరాజానిహృదయమధ్యస్థితతీ

క్షాంతస్ఫురదీడ్యలస

త్కంతంబులు నాటినట్లు కోలుమసఁగియున్ ॥

79

౫॥ అరచేనుంచియుఁ బెంచుచుంటును నిత్యంబున్ తృటిన్ బాయకే

పరిరక్షించుటఁ బ్రాణతుల్యముగఁ గావగల్గుటల్ గాంచి యీ

దురితాత్ము డిటు పల్లుటేలనొకొ విందుల్ మెక్కియున్ గేహమున్

పరగన్ ద్రవ్విన భాతి నెట్టులను మాన్పవచ్చు నీమర్విధిన్ ॥

చం॥ ఇతరుల కంటఁబడ్డయెడ నెక్కడసోకునొ దృష్టియంచు నా
మతిఁదలపోసి యేను మరి మత్సరి కన్నులలోనఁ బెట్టి పెం
చితి మిపుడెట్లు బంపనగు శ్రీపురిజేరఁగ మార్గయానసం
గతమగు కష్టమీతఁడెటుగాంచి సహింపఁగ నేర్చు నక్కటా॥

చం॥ అనిశము ప్రేమతోడఁ బుచ్చులందునఁ బెట్టియుఁ బెంచికొన్న నా
దను నెటు శ్రీపురంబునకు నాతరమా బనుపంగ్ చంద్రహా
సుని ముఖసీరజం బిపుడు జూడక మేము తరించుటెట్లు లీ
దినదినకల్పముల్ సతియు దీనతవాసి చరించు టెట్టులో॥

కం॥ ఈవడువున నాతఁడు చిం

తానశతఁ గడున్ గృశించి దైన్యము మీరన్

భావమున ధైర్యమూనియుఁ

దావలికె నమాత్యముఖము తద్దయుఁగనుచున్॥

83

ఉ॥ బాలుఁడు పిన్నవాఁడు తలవాకిలిఁ దప్పకజూడఁ డన్యమే
జోలి యెఱుంగఁ డర్భకుఁడు సు మ్మెట్టులేగఁ గలాఁడు ఘోరశా
ర్దులముఖాదివన్యచృగధూర్వహాసంకులమైన మార్గమే
లీలఁచారం గలాఁడు లవలీవరకుంజన్మతాగసీమలన్॥

ఉ॥ ఏఁ జనినత్తుగా ముదలనిచ్చిన నంచన, నిందు నొంటినే
యోజను నిల్తునొర కడుయోగ్యుడవే యటులైనఁ జూడు నే
నే జనలేనె బాలుఁడువనిన్ దరియింపఁగ లేడె తోడుగా
తాఁ జనరాదె చిత్రముగదా భవదీయవచఃక్రమంబిలన్॥

గీ॥ ఏలులేకున్న పోనిమ్ము వెఱపులేదు
కాకికాలికఁ గబురంపఁ గాల్గత్తఁడ
రాకతక్కునె నీకున్న రాజభక్తి
బయలు పడె సంతసించి తిప్పటికి నిట్లు॥

86

గీ॥ అనుచు నీర్వాంతరితములైనట్టి వాక్య
తతిని మొగమెల్ల చిట్టించు స్థితినిదెలిసి
నెమ్మనంబున యందు చింతించె నిట్లు
లాపుళిందుఁడు సవ్యాకులాత్ముఁడగుచు॥

87

గీ॥ పంపకుండిన మంత్ర యిప్పట్ల కుపితుఁ
డై ఘటించును చిక్కు లత్యంతకఠిన
చిత్తుఁడంపిన బాలునిఁ జెందుఁ గీడు
కఱ్ఱనాగటి మధ్య జిక్కంగ గల్గె॥

88

కం॥ ఎటులైనఁ బంపకుండినఁ
గుటిలాత్ముఁడు కష్టతతుల గూర్చును గానన్
భటులసహాయముతో న
చ్చొటునకు నాత్మజునిఁ బంపఁ జూచుటయె తగున్॥

89

వ॥ అని తనమనోంబుజంబునం దలపోసి యమ్మంత్రవరు
గాంచి నాతనయుని భవదాజ్ఞానుసారంబుగా శ్రీపురంబునకుఁ బంపె
దనని యానతి యొసంగెనంత.

90

ఆశ్వాసాంతము.

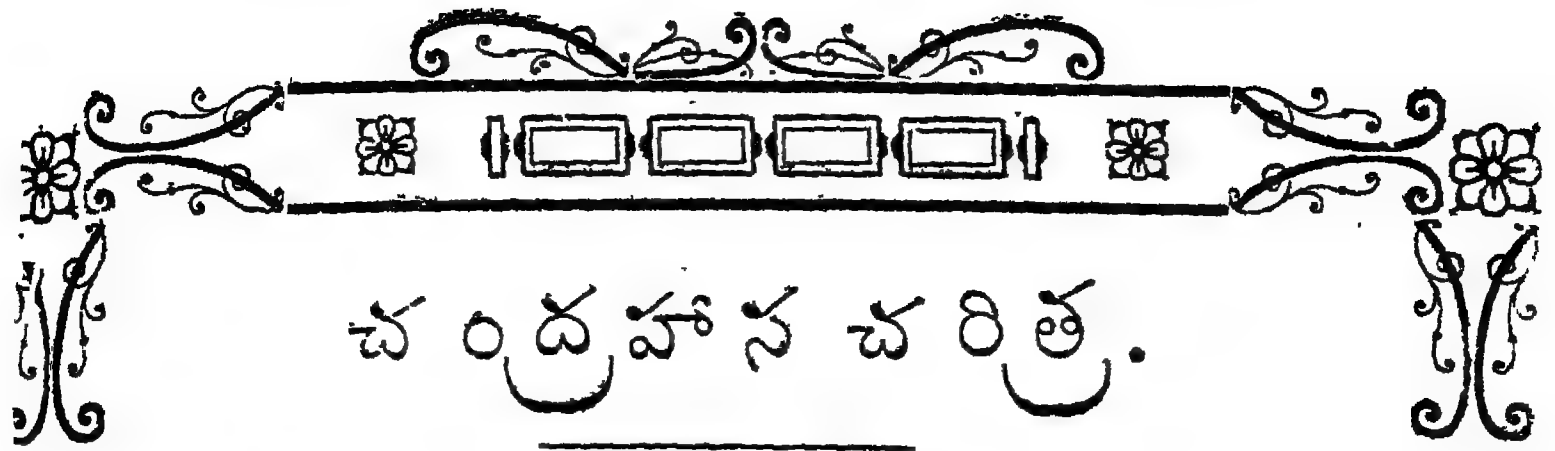
చ॥ నిరూపమసద్గుణౌఘ సరణిస్మరణీయ, కపీంద్రగేయాబృ
 ధురగుణభాసమాన అసమానదయారసభాసుగాత్మ ని
 ర్భరశేనహారహీననిభభవ్యయశఃకలనాకలాప సు
 దరతరకూప, భవ్యవసుధాసురవంశవిభూషితాశయా ॥

పంచచామరము.

భవానిశంకరాంఘ్రియుగ్మభావనప్రభావుకా
 భవాభిరామగేహకల్పబద్ధ భక్తిభాసురా
 అనార్యకీర్తికామిసీహృదంబుజాతభాస్కరా
 కవీశవంద్యమానదానకర్ణసద్యశోమయా ॥

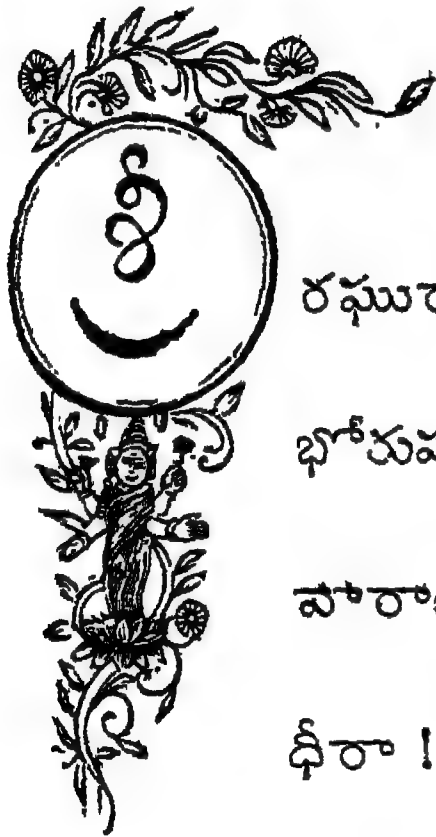
ఇది శ్రీ శేషాచలాధీశ చరణసేవాసమాసాదిత కవితా
 విచిత్ర దూపాటివంశ పయఃపారావారరాకా
 సుధాకర శేషాచార్యపూత్ర వేంకట
 రంగాచార్య పుత్రశేషాచార్య
 కవిమిత్ర ప్రణీతంబైన
 చంద్రహాసచరిత్రమున
 ద్వి తీ యా శ్వా సము.

చంద్రహాస చరిత్ర.

తృతీయాశ్వాసము.

రఘురామాంఘ్రియుగం

భోరుహసేవానుకూల ర బుద్ధివిశేషా

పారాంరాశిగభీరా

ధీరా ! రఘునాథరాయ ర ధీమణిగేయా ॥

గీ॥ అవధరింపుము సామంతుఁ ర డాత్మజాతు
 శ్రీపురంబునకును బంపఁ ర జిత్తమందుఁ
 దలచి మంతిరియాజ్ఞ నొం ర దంగఁ బంపఁ
 బల్కె సచివునిఁ గాంచి య ర బృలుఁ డపుడు॥

౬॥ శ్రీపురికేగి రమ్మనుచుఁ శ జెప్పెను మజ్జనకుండు నాకుఁ దా
మేపని నిర్ణయించెదరొ శ యేమొ వచింపుఁడు పోయివత్తు నం
చా పసిబాలుఁ డాడ విను శ నట్టి జనంబుల చిత్తపద్మముల్
కోపతరంబుగాఁ జెలఁగెఁ శ గ్రూరుని మంతిరి పంపునెంచుచున్ ॥

౭॥ బాలుని వీపుఁదట్టుచు శు శ భంబగు నంచని మంత్రి బల్కుచున్
సీలును జేసియుండి పరి శ కీలనఁ జేయఁగ వీలుగాని ప
త్రాళినిగల్గు జాబాసఁగి శ యయ్య! మదీయకుమారుఁగాంచియీ
ప్రోలున నుంటి నంచు ఁగబు శ రున్ వచియించియు లేఖనీఁదగున్ ॥

౮॥ ఎంతటికష్టమబ్బిన స శ హింపుమఁ గాని మదీయలేఖ కా
సంతయు వెల్లడింపకు శు శ భావళిగల్గును పోయిరమ్ము మా
గ్ధాంతరమందు నిల్వకు మ శ దాత్మజఁ గాంచెడిదన్క నంచునా
మంతిరి బల్కు జిత్తమని శ మాతసమీపముఁజేరి మ్రొక్కినన్ ॥

చం॥ ఎటు జనివత్తువో తనయ శ యే నినుఁ గ్రమ్మరగాంచుఁజెట్లొ దు
ర్ఘటవనసత్వసంకులము శ కాననెటుల్ దరియింతువో మనం
బటమట నందెడున్ హృదయ శ మాతురతన్ వహియించె పోక మా
మట తగదెట్లొ జాగ్రత జ శ నున్ వహియింపఁగ నెల్లవేళలన్ ॥

గీ॥ , పోయిరమ్మని యశ్రువుల్ శ పొదలు కన్ను
దోయి గద్గదమగుచును శ తొట్టువడగ
నైన యెలుఁగున సెలవీయ శ నచొటువీడి
తండ్రిదరిఁజేరి భక్తి వం శ దనముఁ జేసి॥

50|| అరగియు వత్తునయ్య తమ శ రాజ్యమొసంగిన నంచనంగ సా
దరపరిరంభణంబున నె శ దక్ష గదియించి కుమార పోయిర
మ్మరిగెడి పట్ల జాగ్రత శు శ భావళిని వరియించు సౌఖ్యము
స్థిరతఁ జెలంగు నంచును వ శ చించెఁ బుళిందుఁడు నిబ్బరంబుగఁ||

51|| సర్వవిధంబులఁ పృథుల శ సత్వముగల్గి సలక్ష్యలక్షణా
ఖర్వమునై ప్రభంజనని శ కారనిరంతరవేగగామి గాం
ధర్వముఁదెచ్చి సాహిణి ము శ దంబున చెంతల నిల్పె నంత నా
పార్వణచంద్రబింబసమ శ భవ్యముఖండగు చంద్రహాసుఁడు||

52|| నలిమెపు పట్టుదు శ వ్వలువ చుంగులు వార
పరగ మూపున వల్లె శ పాటొనర్చి
స్ఫటికపు కర్ణభూ శ షణరోచి బ్రచురించు
ఘనకిరీటంబు మా శ శిని ధరించి
అనవద్యతేజోవి శ హారంబు నలరించి
మెరయుచుండెడి బాహు శ పురులఁదాల్చి
ఇరువైపులను వాడి శ బరగి దగడ్డగల్
చిందు ఖడ్గం బొండు శ చేతనూని
వెలుంగు వేణుజ మాక్తిక శ విసరహార
సంతతిని బెంపుమీర వ శ క్షమునఁదాల్చి
తనదుచెలువంబు నిలుపుట శ ద్దమునఁజూచి
సొగసుదీపింపఁ బయనంపు శ జూపుగదుర||

సీ॥ తననవ్యహాసంబు శ్రీ ననుకరించెడు నట్టి
 చలువజలుంగు దు శ్రీ వ్వలువగట్టి
 తనమోము కాంతల శ్రీ కెనయనఁగాఁ జాలు
 చంద్రహాసము గేల శ్రీ చాలఁబూని
 తనమేని తళతళల్ శ్రీ దనరిమించెడు భూష
 ణములు హారములు కం శ్రీ రమున నూని
 తనయంగసుకుమార శ్రీ తను వెల్లడించెడు
 మిసిమిచెన్నెసఁగు కు శ్రీ ప్పసముఁ దాల్చి

గీ॥ తన సుకీర్తి విభాతతి శ్రీ ననుసృఁపఱచు
 కాశవాగీశకార్ద్రవే శ్రీ యేశహీర
 కాంతిజితపారశీకకం శ్రీ ఖాణమెక్కి
 చంద్రహాసుఁడు శ్రీ పురి శ్రీ చక్కికేగ ॥

సీ॥ చంద్రహాసములీల శ్రీ చంద్రహాసముచాల
 కరపార్శ్వమున మించి శ్రీ గ్రాలుచుండ
 విబుధేశ్వరులలీల శ్రీ విబుధేశ్వరులు చాల
 నందఁద గుమిగూడి శ్రీ యలరుచుండ
 అనిమిషాక్షులలీల శ్రీ ననిమిషాక్షులు చాల
 నుపరివీధుల నిల్చి శ్రీ యొప్పుచుండ
 తార్క్ష్యసన్మణిలీల శ్రీ తార్క్ష్యసన్మణి చాల
 జవసత్వములతోడఁ శ్రీ జాలియుండ

సద్గణంబులలీలఁబఁచి శఙ్ఖులైన
సద్గణంబులు చాలచ శక్కుటఁజెలంగ
వరలెఁ బార్వణచంద్రబింబంబుభాతి
చంద్రహాసుండు పయనంబు శ సాగి యపుడు ॥

12

చ॥ చనుచును మార్గమధ్యమునఁ శ జండతరాటవిఁ గాంచి దాన న
త్యనుపమఘోరసత్వవిపు శ లార్భటులన్ వినుచున్ సమీపధా
రుణిరుహముల్ లతాతతులు శ ప్రోజ్వలనాకువులున్ నికుంజముల్
గనుఁగొని సంతసింపుచు జ శ గాభ్రమనొందుచు నేగియొత్తున్ ॥

గీ॥ వనిని దరియించి తలచె నె శ మృనమునందు
నడవిఁ జొచ్చిన దాది నా శ హోరనిద్ర
లెందుఁ జాలక కృశియించి శ రెంతయేని
పరిజనంబులు నిల్వఁగాఁ శ బంపుటొప్పు ॥

కం॥ శ్రీపురవర మిచ్చటికి స
మీపము నందుండనోపు శ మిక్కిలి కృశులై
యోపిక దక్కిరి పరిజన
మోపట్టిన విడియఁజేసి శ యే జనివత్తున్ ॥

15

గీ॥ అస్మదాగమనంబున శ కరయించిచట
నుండ భటులకుఁ బల్కియి శ నుండు పశ్చి
మాంబుధిన్ గృంకుటలు తన శ యాత్మనెంచి
నిలచె నారాత్రి వారితో శ గలసియచట ॥

గీ॥ గగననాటకమందునఁ శ గంజమిత్ర
 పాత్ర రానున్నదని తెల్ప శ వచ్చినట్టి
 సూత్రధారు విధంబునఁ శ జూడనయ్యె
 విమలమగు కాంతులకు నిక్క శ వేగుఁజుక్క ॥

మ॥ తరుణీచూచుకలిస్తచందనసుగం శ ధాబుల్ కరమ్మాని భా
 సురపంకేరుహషండకుట్టలములక శ సాంపార వర్తించి యా
 దర మొప్పారఁగ మించు దంపతులమ శ ధ్యక్షజేరి హర్షించి మః
 దరయానంబుల వాతపోతములు చెం శ నక సాగె నిమ్మాగతిక

ఉ॥ చామలతోఁబెనంగి సుఖ శ సంపదనందిన ప్రోడలార! యా
 రామము నందుఁజేరి నిదు శ రక గనుగూర్కెడి పాంధులార! య
 ద్దామతఁ బూర్వపాతఁపుశ శ తంబు పఠించు కలార్ధులార! బ
 ల్లోమున నిద్రలెండనుచుఁ శ గొక్కురొ కోయని కూసె కోల్లొగి

చం॥ ఎలమి నిశాటుతేజమును శ హీనముఁ జేసి తమంబడంచి త
 మ్ములకుఁ బ్రమోదమిచ్చి రుచి శ పుంజము లష్టదిగంతరంబులక
 జెలువలరారఁజేసి కరు శ ణించు నినోదయమా నటంచుఁ గ్రే
 వల నినదచ్చలా ప్తి ద్విజ శ పాళి యొనర్చెను భావిసూచనల్ ॥

గీ॥ ప్రాగ్గిశాఘనభూషణ శ ప్రాంశురుచియొ
 కుక్షిసంస్థితభాస్కరు శ గురు మహంబా
 వ్యోమసురసాలపల్లవ శ పుంజకళయొ
 గాఁదగు ననంగ నుదయరా శ గంబు వెలిగె ॥

గీ॥ పగలు కల్పింప నేర్పరి శ పంకజాత
హితుఁడు మలినాళిరతుఁడు స శ మృతుఁడు వీని
మొగము రాజావలంబనం శ బుగను మేము
కాంతుమే? యని ముకుళించె శ గలువచాలు॥

22

చ॥ మొదటను వెన్నెలన్ దునిమి శ పోవఁగ నున్న వెడంగు చీకటిన్
జెదరఁగఁజేసి కల్వలను శ చేడెలకాంతి దొరంగఁ ద్రోచి యొ
ప్పిదమగు పాటలచ్చవి న శ వేలగతిన్ దిశలందు నిల్పియున్
పిదపఁ బయోరుహపుండు జ శ నించెను ప్రాగ్ధరణీధరంబునన్॥

శీ॥ కలకదేరిన నీటి శ కాల్యల నన్నింటి
జాహ్నవీనిభ కాంతి శ చయినొసంగె
క్రొంజిపురాకుల శ మంజులచ్ఛాయల
జక్కనిరీతిని శ సంస్కరించె
దలవ్రాల్చి జాల్మిన్ శ చాల్మివీడిన తమ్మి
పూచేడియల కెన్నో శ ముద్దులొపఁగె
గండుతుమ్మెదల వె శ క్కసఁపు నిర్బంధంబుఁ
బోగొట్టి మిగుల స శ మోదమిచ్చె
విన్ను ముట్టితినంచు నా శ ర్వేరమూని
తగు నిశాటుని కళల పాం శ తము విదల్చె
నుదయ మందిన పిదప న శ త్యుచ్ఛయముగ
ధరణి కేతెంచు భాస్కరు శ కిరణరాజి॥

42

మ॥ ఇకముం దిట్టల త్వత్ప్రభావములు లోక కేడ్యంబులౌ వీడ్విష్ట
 ట్టుకరానేకమహాంధకారములు దూక రంబయ్యెడిన్ బద్ధిసీ
 నికరంబుల్ కడుసంతసించునని వీక నిక సామ్యమున్ జేసెనా
 యకలంకప్రభ మీరె పూర్వకుధర కప్రాంతంబునం దెంతయున్ ॥

గీ॥ కాల్యకృత్యంబులెల్లను కగడపి యంత
 స్నానమాడి భుజించి యక నంతరంబు
 రమ్యకళ్యాణపల్యాణ కరాజితాశ్వ
 మెలమి సాహిణి గొనివచ్చి కనిలుపనెక్కి॥

28

చం॥ మరచితినేమొ యంచును నక మాత్యుడొసంగినజాబుజేబున
 దరసియు సేవకుం డొసంగి కనట్టి సభక్ష్యవిశేషముల్ మహా
 దరమునఁ జేతఁ బుచ్చికొని కతానొక సన్న యొనర్చినంత నా
 హరి పవనాతివేగమున కనచ్చొట్టు వీడి గమించె నెంతయున్ ॥

చం॥ చనిచని భాస్కరుండు కరక జాలవిభావిశిఖాళి పాంధవే
 దనమును గూర్చుచున్ గగన కధామముమధ్య వెలుంగ నాతపం
 బునఁ గృశియించుచున్ జనుచుక ముందుగనుంగొనెపుష్పవాటి శ్రీ
 జనపదబాహ్యాభూమి పిలు కచక దనయానభరంబు రూపఱున్ ॥

కం॥ అందందుఁ గానఁబడు జన

బృందము పృచ్చించి దాని కశ్రీపురియని యా
 నందమున గ్రహించి వనా

నందము పొడగాంచి తాఁ జక నం గలవాడై ॥

29

॥ తీయ్యమామిడిజేరి శ తిన్నని నుడులచేఁ
 బాంధులఁ గలచెడి శ పరభృతములు
 ఇష్టపూఁదేనియ శ నింపుమై సాపడి
 మత్తునబాడెడి శ మధుకరములు
 కాననంతట నల్ల శ గల్వతోరణములు
 గట్టు జూపుల కురం శ గములగములు
 చీకటిచెట్టుల శ చెంతవసించి పిం
 చియము విప్పి నడించు శ శిఖకులంబు
 ఫలమహీరుహములపము శ బారుదీరి
 పల్కుచుండెడి గండుచి శ ల్కల చయంబు
 హృదయమున కబ్బురము గూర్చి శ యెసఁగుచున్న
 నవ్వనంబునఁ జొచ్చి య శ నంతరంబు ॥

30

॥ శారికాకలకంఠ శ కీరస్థితశిషాగ్ర
 రాజితసురసాల శ భూజములును
 మధుపానవిగతబం శ భరకులర్పుంకార
 రంజితవల్లీని శ కుంజములును
 పరిఘల్లసూనసం శ బంధమందాగత
 ప్రచలితదక్షిణ శ వాయువులును
 రాజహంసక్రౌంచ శ రాజదంభోజసం
 తానభూషితజలా శ ధారములును

గలయఁ గనుగొని సంతోష శ కలితుఁడగుచుఁ
దద్వనవిలాసమునకుఁ జి శ త్తంబు నందుఁ
నలరి మార్గశ్రమాపన శ యాభిలాష
నందు నిలువంగఁ దనయాత్మ శ యందుఁ నెంచి॥

కం॥ తన దేహాగ్లానికి వా
డిన పూదీవియ చెలువున శ నీవి దొలఁగి చి
క్కిన మేను నూర్పులొప్పఁగఁ
గనలి ముఖంబునను చెమట శ గ్రమ్మఁగనంతక ॥

చం॥ తురంగముఁ బచ్చికల్ గలుగు శ త్రోవలల్ విడియించి వారిజ
కరమునఁ దానమాడియును శ కమ్మనిభక్ష్యములక భుజించి త
త్పరిసరసల్లతాగృహము శ ధామమునాఁ జెలువారఁజొచ్చి యం
దరయఁగనైన వేదిక శ్ర శ మాపనయార్థము బవ్వళింపఁగక ॥

గీ॥ ఆతపాయాసమున సృక్కి శ నందువలన
నిదుర యావేశమయ్యె వా శ నికి నొకింత
అవనిశయ్యాసుఖములు ని శ ద్రాతురునకు
శవసరంబెందులేదు గ శ దా తలంప ॥

వ॥ అట్లు చంద్రహాసుం డత్యంతనిద్రావేశుడై సుఖని
జెందు శవసరంబున

॥ మంతిరి దుష్టబుద్ధికి కు శ మారుఁ డొకండు సుమాంచితాంగి య
త్యంతసురూపవైభవ జి శ తాత్మజురాణి వినీలనీరదా
క్రాంతసువేణి మత్తగజ శ రాజసమాలసయాన పూర్ణిమా
కాంతమనోహరాననయు శ గల్లునొకర్తు కుమారి యోతయున్ ॥

॥ బాల్యమువీడి యశావన వి శ భాపరిపుల్లతరాంగవల్లియై
శాల్యవిశాలనేత్రయుగ శ లాలితయై మరుచేతనొప్పు నా
శల్యము భాతి నెప్పుచు ప్ర శ శస్త్రతరాంగవిభాసమానయై
నైల్యశిరోజయై విషయ శ నాఁ జను నాఖ్యవహించి ధారుణిన్ ॥

కం॥ చూపులు మదనునిములుకుల

నాపు శిరోజములు బంధ శ రౌఘంబులఁ దా

మాపును గళమో శంఖము

నాపును చంచలల తనువు శ నందలి కాంతుల్ ॥

38

మ॥ కనుపట్టెన్ ప్రసవాస్త్రాశాణముల వీ శ కన్ జూపు లబ్ధాతప
త్రనితాంతస్థితి కన్నుదోయి చెలఁగెన్ శ తారామనోనాథపా
వనబింబంబన నాస్యమొప్పె సుమవ శ ద్వల్లీమతల్లీగతిన్
తను వొప్పారె మృణాళనాళగతి విం శ తన్ హస్తముల్ భాసెలెన్ ॥

॥ సహజతైష్ణ్యంబులై శ చాంచల్యయుతములై

తూపులో యన నొప్పె శ చూపులంత

సౌందర్యకరములై శ సంతోషభరములై

సరములై జెలువారె శ కరములంత

కాంతినిధానమై శ కళలనిధానమై
 మంగళకరమయ్యై శ నంగమంత
 హాసప్రచారమై శ భాసప్రసారమా
 సదనమై యలరారె శ నదనమంత
 సూక్ష్మమై మరి సూక్ష్మాతి శ సూక్ష్మమగుచు
 తధ్యముగఁ గాంచఁ దనరారె శ మధ్యమంత
 నాఁడు మోహినియైన న శ న్నలిననేత్రు
 సోయగము మాటికెంచఁగా శ నాయెనంత ॥

సీ॥ అతిచంచలములు ని శ సితతీక్షణతరములై
 యేపుమీరెను కాంత శ చూపులంత
 కాంతివంతంబై ల శ తాంతపేశలమాచుఁ
 దేజరిలైను కన్య శ దేహమంత
 జానుదీర్ఘంబునై శ సన్నీలకళనొప్పి
 వెలసె నాకన్నియ శ వేణీయంత
 జవజవలాడుచు శ మివులసన్నంబౌచు
 మరియొప్పె నాకన్య శ మధ్యమంత
 పూణ్ణిమాసోము దెగడుచు శ మోముదనరె
 తూడులన నాస్తయగ్గంబు శ జూడనొప్పె
 కర్ణదీర్ఘత్వమున కన్నుఁ శ గవ రహించె
 మావాసనంబున మదనుని శ యస్త్రమనఁగ ॥

నీ! అరవిచ్చు దాడిమీ శ విరి నెల్లిదంబాడి
 కర మొప్పె కామినీ శ కావిమోవి
 మల్లెపూవులగుత్తి శ నుల్లసంబును సల్పి
 వెలసె చందనగంధి శ మొలకనవ్వు
 నెలవంక వంకలు శ తొలగించి నిద్దమై
 తద్దమెప్పెను చెలి శ ముద్దుమోము
 అమృత మాధుర్యంబు శ నవ్వుళింపఁగఁజాలి
 యలరారె లోలాక్షి శ పలుకుచాలు

జలజసంతతి నెంతయు శ జడమొనర్చి
 నెలత కరపాదతలములు శ నివ్వట్టిల్లె
 కొలిచి నట్టుల యవయవం శ బులు జెలంగె
 సృష్టివెచిత్రి వర్ణన శ చేయగలమె ||

42

గీ॥ చిత్రకారుఁడు నేన్ను ప్ర శ సిద్ధిచేయఁ
 దలచి చిత్రించినట్టి చి శ త్రంబనంగ
 బ్రహ్మ తనసృష్టిసామర్థ్య శ పతిమఁజూడ
 సృష్టిజేసె ననంగ నా శ చెలియవెలయు ||

43

చం॥ తన చెలికత్తె గూడియు స శ దా జనుదెంచెడి పోల్కి సమ్మదఁ
 బున జరియింపఁగా నుబును శ పోకకు గా నటునాఁడు గూడ త
 ద్వనమున సంచరింపఁ దన శ ధామము వీడియు మంత్రిపుత్రి నూ
 తనప్రసవాస్తుశస్త్రమన శ దా జనుదెంచె విలాసవాసయై ||

1. పాదస్వనద్ధేమ శ వలయముల్ మునుముందు
 మంజీరరవముతో శ మాటలాడ
 కడుసోగగల్గి నె శ క్కుడు సోయగముగల
 కనులు శ్రోత్రముల స శ ఖ్యంబు సల్ప
 గండంపు మైపూత శ కరణి గుత్తపురై క
 యంగక ప్రభకు ని శ య్యంబు నాద
 కాంతివంతంబైన శ కర్ణ భూషణరొచి
 తారహారములతో శ దారసింప

మలయమారుతపూరిత శ కలితగంధ
 బంధురంబులకెదమోద శ భరితయగుచు
 తనదునెచ్చెలింగూడి ము శ దంబుగదుర
 వనినిఁ జేరంగనై తగు శ వాంఛ జెలంగ ॥

45

చ॥ సకికయిదండనూని తన శ స్థానము వీడుటలాది శ్రోవతో
 ప్రకటితమై చెలంగెడి శు శ భంకర చిహ్నములెల్లఁ గాంచి చి
 త్తకమల మంచితస్థితి ము శ దంబు వహింపఁగ మందయానయై
 చెకచెకఁజేరవచ్చె వన శ సీమకు తద్విభవంబుఁ గాంచఁగ ॥

2. కల్లు శుభసూచకములను శ గాంచి సఖయ
 బలుకు నెచ్చెలి నేడు ని శ న్నలరఁజేయు
 రాకుమారుఁడు గల వన శ ప్రాంతమునను
 నేడనంగను తలవంచె శ నెలతయంతః

47

శ్రీ॥ కొమ్మరొ పల్లవాగతము శ్రీ కొమ్మలు గోరెడు శ్యామగోరెఁ జూ-
సమ్మతి నెంతయున్ విటప శ్రీ సంగతమున్ కలకంఠకంఠి నీ
నెమ్మది రాకుమారుని వ శ్రీ నీన్ జరియింపఁగ నేఁడు గాంతుసా
ఖ్యమ్మగునట్టి సోయగము శ్రీ గాంచఁగఁ గల్గుట చేత నెచ్చెనీ॥

కం॥ అసీ చెలికత్తియఁ బల్కిన

విని వననట్లాకె వినవె శ్రీ విశ్రుతమంద్ర

స్వనమున పుంస్కోకిలకొ

మ్మను వరిసియు వెలసెఁ గనుమ శ్రీ మదగజగమనా॥

49

కం॥ అగునగు పుంస్కోకిలచె

న్నగుకొమ్మల నెపుడు గూడు శ్రీ టది యర్హంబే

తెగువగను మీ మదాళులు

మగువా మధుసానవశత శ్రీ మలసెడిగంటే॥

50

సీ॥ వెలదిరో గాంచితే శ్రీ విరియఁబారిన మల్లె

మొల్లతీవియల స శ్రీ త్వుష్పచయము

కాంతరో గనుగొంటె శ్రీ కాంతలతాళిసం

గతమాచు వెలసెడి శ్రీ కళికలగమి

చామరో గంటె ర శ్రీ సాలశాఖాగ్రసం

కలితారుణంబుల శ్రీ తలరుచాలు

సకియరో గంటె కో శ్రీ రకితపుష్పితపల్ల

వితభూషితానేక శ్రీ విధకుజనులు

లలనరో కనుగొంటివే శ కలరవై క
 శాఁకాకీరకలకంత | సమితి గాన
 మధికసంతోషదాయక శ మై జెలంగె
 నేడు వనవాటి ప్రీతిమైఁ జూడఁజూడ ॥

51

శ్లో॥ అన్నులమిన్న కన్నులకు శ నందము బొందుపడన్ దనరై ను
 త్పన్నమహూన్నతోన్నతము శ దంబుహృదంబుజమున్ దలిరైగా
 క్రొన్ననలెన్న చెన్నొదవు శ కుందములొందెడి యందచందముల్
 యెన్నఁగ నిన్నగప్రతతి శ యిపుఘటించి వనిన్ జెలంగెడిన్ ॥

శ్లో॥ అని యిటు వనసౌందర్యము
 గనుఁగొనుచు విలాసవాక్య శ కలితానందం
 బినుమడి యగుటను చెలివిడి
 జనుచుండె లతావిచిత్ర శ సాలోకాప్తిన్.

52

శ్లో॥ నెచ్చెలి వీడియున్ విషయ శ నెమ్మదికిన్ ప్రమదంబుగూర్చుచున్
 అచ్చెరువైన సూననిచ శ యాభిసుశోభితసల్లతానికుం
 జోచ్చదశన్ గనుఁగొనుచు శ నెక్కకుడుంగమునందుఁగాంచెదా
 బచ్చనివిటివాని పరు శ వంబున నిద్దురజెందు యావనున్ ॥

చం॥ కనుఁగొని రిచ్చపాటాదవ శ గావెనుముందుఁ జనంగలేక నూ
 తనకుసుమాస్త్రుఁడో యనెడు శ తత్పురుషోత్తము రెప్పవేయ కే
 గనుచును దత్తరంబొదవ శ గాముఖసీరజమెల్ల చెమ్మటన్
 దనర నొకింత నిల్చియు నె శ దన్ దలపోయ దొడంగె నిట్టులన్ ॥

॥ చక్కనివాడు మేల్గులుకు శ చాతురి గల్గినవాడు మోమునక
జక్కలజేసి నాపంగల శ సోయగముగ గలవాడయారె య
మ్మక్క! యనంగినొప్పు కమ శ లాంబకముల్ గలవాడు నిన్మరక
జొక్కెడి నీనికుంజమున శ జూడంగ మన్మథమోహనాంగుడై

శీ॥ అంటగండెడి మైదీగె శ యట్టెగోట
గీటగా పాలుగారు చె శ క్కిళ్లులు చంద
మామ గోమును నోము నె శ మ్మోముగలిగి
యాపరమన్మధుడో యన శ నలరెసార ॥

శీ॥ పరిపుల్లపంకేజ శ పత్రంబులను గేరి
వెలయుచునున్నవి శ వీనికనులు
పూర్ణసుధాకరు శ పొంకమ్ము హసియించి
వెలయుచునున్నది శ వీనిమోము
శ్రీకారములతీరు శ చిందరనొనరించి
వెలయుచునున్నవి శ వీనిచెవులు
ప్రతిసుమమకరంద శ భాగ్యంబు గొనునట్టి
భృంగంబు లననొప్పు శ వీనికుసులు

శీ॥ కలువలకు మోదమిచ్చి పం శ కజశతముల .
బూని హసియించు చంద్రిక శ వీనినగవు
నిఖిలజీవనహాననని శ ర్ణిద్రసింహి
జానిఫక్కిని జెన్నారు శ వీనినడుము॥

మృగవనసౌందర్యముఁ జూడఁగోరి తన భా శ్రవణబెల్ల సూర్యవభా
జ్జనమై యొప్పుఁగ సంచరించి శ్రమమీ శ్రచక్ నిర్దురక జెంతునీ
ఘోరస్థాంధర్యకరాంగుఁ డెవ్వఁడొకొ రా శ్ర గా కారణంబేమొకొ
ననునానందపయోధిముంచెగడ సౌం శ్ర దర్యాంగ సౌభాగ్యముల్

చం॥ ఆలకలు నెమ్మొగంబున వి శ్ర హారముఁ జేసెడి నీరజంబున
దలికులమట్లు శ్రోత్రముల శ్ర నాప్తతఁ జేరిన యట్టులొప్పె క
న్నులుకుసుమాస్త్రధర్మములు శ్ర నొక్కుసుమీబామదోయిబింబస
త్ఫలమగు మోవి యందముల శ్ర తానజుఁ డెట్టుల సృష్టి జేసెనో

శ్రీ॥ మన్మథుఁ డగుసాటి శ్ర మనుజసింహునికన్న
నతనుత్వ మొప్పియు శ్ర నలరు నతఁడు
మధుఁడు తుల్యుండు కు శ్ర మారునకనుకొన్న
కాలానుసారియై శ్ర క్రాలు నతఁడు
విధుఁడు సామ్యుఁడు పర శ్ర వీరునకనుకొన్న
పక్షపాతంబునఁ శ్ర బ్రబలు నతఁడు
ఇంద్రజుండు సమానుఁ శ్ర డితనికి ననుకొన్న
ననిమిషాక్షుండగు శ్ర నట్టి డతఁడు

దివ్యదేహభిశోభితు శ్ర నవ్యహాస
వికసితానను నాజాను శ్ర విపులవక్షు
రాజలక్ష్మణలక్ష్మీతు శ్ర నోజనేరు
పోల్చి వర్ణింపఁ గలవారు శ్ర పుడమి యాదు॥

సం॥ అని లక్షింపుచు నివ్విధ
మనమున నెంచుచును నిద్ర శ మైమరచిన తె
న్నును గని పరిసరమునకును
జరుదెంచి తలంప సాగె శ సంతోషమునన్॥

మ॥ పదియార్వన్నె పసిండి గేరు తనుసం శ పన్నత్వ మయ్యారెత్తి
ప్రదమై పోడశసత్కళాకలితచం శ ద్రిస్ఫూర్తి వారింపనా
వదనాభల్ జేలువారు నీని పఱిగా శ భావింప నేకాంత భా
గ్యదశావల్లి ఫలించెనోయదియె ధ శ న్యత్వంబుఁ గాంచున్ గదా॥

చం॥ అమృతస్యంది వచఃపరంపరలు ని శ త్యంబున్ వినన్ గల్గునే
భ్రమరాలోకకృతార్థ నిశ్చయము నే శ తద్భవ్యసోమాననున్
ప్రమదంబాప్సనహర్షిశంబులుగనన్ శ భాగ్యంబు నాబోటి జ
న్మముచెందన్ గలదే రమాధవుఁడు ప్రే శ మన్ గూర్చునే వీనితోన్॥

ఉ॥ అంతటి భాగ్యమబ్బిన వి శ యత్పదమంటి చెలంగునట్టి యా
సంతసమందనే పొరుగు శ చామల నందఱ మించకుందునే
యంతటి కోర్కెఁగోరుటది శ యందని ప్రమానిఫలంబు లాసమై
దృంతు నటంచు హస్తయుగి శ తోరపువేడుక నెత్తిపట్టులా॥

చం॥ హరియనుచిత్రకారుఁడు మ శ హద్భుతమా తన నేర్పుఁజూపఁసు
దరతను తీర్చితిర్చి మరి శ త్రాసునఁదూచి సృజింపఁబోలు నం
చరయఁగ నయ్యె సీయవయ శ వంబుల సౌష్ఠవ మిట్టిమూర్తి ను
త్వర వినఁబోరు కన్గవనె శ వారును గాంచరు నిశ్చయంబుగన్॥ ౮౬

చం॥ అదనిది యంచునెంచి కుసు శ మాన్యుఁడుసానను బెట్టి నూరితా
 పొది నమరించి యుంచినయ శ మోఖశితా స్త్రీములొక్క పెట్టివన
 మదవతి చిత్తవీధినిస శ మంబుగఁదాఁగురినెట్టి యేసె నె
 మ్మది విజయాభిలాషనటు శ మాటున జేరియు పొంచిమించుచున్

సీ॥ పరవశస్వాంతయై నాని శ భవ్యదేహ
 సౌకుమార్యత గనఁగ నా శ ద్భాదనాబు
 జేసె కవచంబు గానిచో శ చెన్నుఁగన్ను
 లార గనకుందునే యంచు శ దేరిచూచి॥

63

సీ॥ కోర్కెదీరంగ నెన్వరీ శ కోమలాంగు
 విపులనక్షత్రదేశంబు శ పేర్చిమీర
 నిలుచు నాకాత ఘన్య యా శ లలనదైన
 భాగ్యమే భాగ్యమగును త శ పంబు తపము॥

69

చం॥ అని యిటులెంచుచున్ హృదయ శ మందలికోరికలెల్లమీరి తా
 మనము నత్తికమించె నన శ మాటికి మాటికిగో మహర్షణం
 బను మిష నొప్పుచుండగను శ నాతని జేబుననుండి జారె పై
 ననువగు శీలుగల్గి జెలు శ వారెడి లేఖయొకండు వ్రేల్చిక్షిన్॥

70

కం॥ జారిన లేఖను గనుఁగొనుఁ
 గోరిక లీరికలు సాగ శ గొబ్బున దానిన్
 జేరి పఠించెను సోదరు
 పేరన్ రాబడుట జాల శ విస్మయ మగుటన్॥

71

కం॥ నాలుగు మూలల జనకుని

శీలుకజెలువారుచుంటఁ ర జింతించెను కా

బోలును మజ్జనకుఁడీ

బాలునిమాయన్న కడకుఁ ర బంపియె యుండుక॥

72

చం॥ జనకుఁడు జాబు నీతనికొ ర సంగియు నన్నకుఁ బంపఁబోలు మొ

న్న నె గదయేగె నిల్విడచ ర నాథుని పంపున నింతలోనె నీ

తని నిటుబంపుటేలనె గ ర తంబది యేమొ పరాపకారి మ

జ్జనకుఁడు వీనిపట్ల దల ర చంగనుబోఁడు గదా యెదేనియుక॥ 73

కం॥ అగుఁగాక లేఖ సంపంగఁ

దగుకారణ మేమొ విప్పె ర దనుగా కనుచుక

తగునిది తగదిది యని యెం

చగ బోకు లతాంగు లెందు ర సాహసులు గదా॥

74

చం॥ మరల యథాప్రకార మను ర మానము లేకయొసంగనైన యా

తెరఁగున సీలు జాగ్రతఁగ ర దీసియు నందలి జాబు విప్పి దా

సరయదొడంగి సంతహృదః యాబ్జము వ్యాకులమయ్యెనంగముల్

కరము వడంక జొచ్చెనుజ ర గాభ్రమగల్గెను చూడఁ జూడఁగక॥

కం॥ ఆమూలాగ్రము లేఖను

వేమరుదిలకించి దాన ర విశ్రుతమగునా

భీమవ్యాహరంబుల

యామగువపఠించె నిట్లు ర లాత్మగతముగక

చం॥ విషము నొసంగు మీతనికి శ్ర వేగమె వేరుదలంపఁబోకు సా
హస మనియెంచఁబోకుము శు శ్ర భావళిగల్గును దీనఁ దండ్రితే
డసదృశకార్యమియ్యది య శ్ర టంచు దలంపక పితృవాక్య వి
దెస కడునేర్పుజూపు మది శ్ర తృప్తిని గూర్చును జూ కుమారకా

సీ॥ సాధ్యమైనంత శీఘ్రమే శ్ర జరిపియట్టి
వార్త నాకంపి సంతోష శ్ర వార్ధి నోల
లాడనొనరింపు మిదికాదు శ్ర కూడదంచు
మానకెల్లెన నొనరింపు శ్ర మాకుమార॥

78

చం॥ అని పఠించి యెంచెనటః శ్ర తొరవిషంబు నొసంగు నీనికం
చని లిఖింప చేతులెటుః శ్ర లాడెనొ యీ నవమోహనాంగుని
గనుఁగొను నెల్లవారలకు శ్ర గల్గెడుఁ బ్రేమము దుష్టబుద్ధి నాఁ
జను తనయాఖ్య సార్థకము శ్ర సల్పఁగఁబోలును దండ్రిత్రూరుఁడై

ఉ॥ ఈకనునీయమూర్తి మన శ్ర మెల్లహరించె నుపేక్షఁజేయనీ
లేకను గాంచి భ్రాత యవ శ్ర లీలగ పితృహృదీప్సితంబును
జేకొని చేయఁడే యెటుల శ్ర జేయఁగఁ దోపదు వీనిఁగాచుటా
హా! కడు చిత్రమిద్ది హృద శ్ర యంబ పరాకు వహింపఁ బోకుమా

చం॥ పరపురుషప్రశంస విన శ్ర భావము గొల్పని నాకు నీవనాం
తరమున సుందరాంగుఁడిటు శ్ర గన్నడు తేలను గన్నడంగనే
సరసకుఁజేరి చిత్తజల శ్ర జంబున మెచ్చియుఁ గోరుతేల నా
దరతను లేఖగాంచియు ము శ్ర దంబు నశింపఁ గృశించు తేలనో

॥ సంతస మొక్కకంటను వి శ చాగము వేరొకకంట నా రమా
కాంతుఁడు గూర్చుఁ జిత్రము జ శ గంబున ధీరులు సంతసంబునం
దెంతయుఁ బొంగఁబోరు కృశి శ యింపరు దుఃఖముపట్ల ధైర్య మ
త్యంతము బూనుచుండురు గ శ దా ధరణీతలమందు నెల్లెడన్ ॥

॥ గాన ధైర్యముఁ దొలఁగి స్రు శ క్కంగ నేల
నేయుపాయాంతరముఁ బన్ని శ యేని వీని
ప్రాణరక్షణ మొనరించి శ ప్రాణనాథు
గాక బడయుట దగు నేర్పు శ కలిమి బలిమి॥

వం॥ అలసి సుఖాప్తి సుప్తుఁడయి శ నట్టికతంబున వీని లేపఁగా
గొలుపదు చిత్తపద్మ మను శ గున్ జెలి నన్ గనవచ్చు నేమొ నె
చ్చెలి గనరాదు వీనినని శ చిత్తము నందు దలంచి యాపదల్
దొలఁగు నుపాయ మేదియని శ తొట్టుపడంగఁదొడంగె చేడెయున్ ॥

కం॥ ఇటు బాబోచింపుచు ను
త్కటవేదనఁ గనుచు జాబు శ గనుగొను నంతన్
తటుకున యుక్తి స్ఫురించిన
నటునిటుఁదిలకించి పకసి శ తానన యగుచున్ ॥

గీ॥ విషము నొసఁగుము తప్పక శ వీనికనుచు
వ్రాసెగద జనకుండు మ శ ద్రాభాతకిందు
విషయ నొసఁగుము తప్పక శ వీనికనుచు
దిద్దు దానను కోరికల్ శ దీరునటుల॥

ఉ! ఏనటు దిద్దితేని యిటు శ లేటికి వ్రాసెనో తండ్రయించు నుం
 తేనిఁ దలంపఁడేలనన శ నిట్టులొనర్చుము సంతసించు మ
 న్మానస మంచు నిందు నను శ మానము లేక యొనర్చునట్టులన్
 పూనిక వ్రాసియుంటజరు శ పున్ దలఁపూను సహోదరుడొగ్గి
 చం॥ అరమరయేల నింకక్షణ శ మాగఁగ రాదు కృపన్ దలంచి యా-
 నరునకు సాయమున్ సలిపి శ నన్ సుకృతంబగుఁగాన వే హిత
 స్ఫురణ రచించి లేఖనిట శ పూర్వపురీతిని నుంచి పైని నే
 నరిగెద నెచ్చెలిన్ గనఁగ శ నయ్యెఁగదా తడవిందు నిల్చుటన్॥

చం॥ అతిసుకుమారుఁడీతఁడిటు శ లాపదనొందక యుంట గాక నా
 మతి దలపోసి నట్టులను శ మంగళమబ్బు నటంచు నెంచి దు
 గ్గతి గనకుండ నిప్పటికి శ గావఁగఁగల్గితి ధన్యనైతి నం
 చతికుతుకాంతరంగ యయి శ యవ్విధిజేయఁగఁ బూనియంతటన్
 వ॥ కమ్మవిప్పి దానన్ గలుగు విషమనువాక్యంబు విషయగా నేత్ర
 కమలంబులం దలరారు కజ్జలంబునన్ దిద్దిగ్రహింప వీలుగాకుండు
 నట్లుండుటకు నాత్మగత బునం దలరి యధాప్రకారంబుగా నను
 మానింప నలవిగా నట్లమరించి తద్రాజకుమారు హృదయ వీక్షి-
 నుంచి.

మ॥ చనఁగా నెంచియు మీనకేతనధను శ ర్జ్యముక్తనారాచ బా
 లనితాంతవ్యధచే గృశించుచు గుణా శ లంకారుడౌ వీని ద
 త్సన మెట్లబ్బునె నింకపైనని విచా శ రక్తిన్న చేతస్కయై
 చనఁగాఁ జాలక నిల్వనేరక మనో శ జవ్యగ్రదైన్యంబునన్॥

॥ కనులర విప్పి మొ శ గంబు చెల్వీక్షించి
 చిత్తంబునందున శ సిగ్గునందు
 నిట్టూర్పులను బల్మి శ నిగిడించి పాపిష్టి
 దైవమా యనుచు మో శ దంబుడిందు
 బాటనవ్రేల్ నేలపై శ మోటించి వ్రాయుచు
 ధ్యానవైశ్చల్యంబు శ నూనసాగు
 యెద్దియో చెప్పు నశ్ ట్లించుక యోజించి
 తనలోన తామెచ్చి శ కొనగడంగు

కెరలినాసాగ్రదృష్టినిఁ శ గీలుకొల్పి
 బారుపయ్యంట నెరుంగక శ జాలినందు
 కాలగతి మారునట్టుల శ గ్గరిత తీరు
 మారె సకలంబును నిమేష శ మాత్రమునను॥

92

గీ॥ జంటగానుండి మెలఁగియు శ సంజకావి
 గలుగఁబాసిన పెంటిజ శ క్కవ విధాన
 నినుని వీడిన పద్మినీ శ వనితమాడ్కి
 రాకుమారుని విడిచి యా శ రామజనుచు॥

93

శం॥ శినుఁగన వెనకుచు నెదురుగఁ
 జనుదెంచెడి చెలినిఁజేగ శ సఖయా తడవ
 య్యెను గద సన్నిడిచియు నెం
 దుననుంటివి యింతదనుక శ తోయరుహక్షి॥

94

చం॥ మదనుని సైన్యముల్ మరియు శ్రీ మాధవుడు జెలువారుచుందురీ
 పదమున నెంటిగా దిరుగ శ్రీ వచ్చునటమ్మరొ కన్య; లొంటివై
 పదమిడ వీవు నీదుముఖ శ్రీ పద్మము చెప్పక చెప్పుచున్నదో
 మదవతి పల్లవాప్తి నను శ్రీ మానము వీడి వచింపు మంచనన్॥ 95

గీ॥ సిగ్గుచే దలవంచి ♦ నెచ్చెలినిఁ గాంచి
 చాలుచాలింపుమీ యెగ శ్రీ తాళి నింక
 ననుచు చెలితోడ గూడి య శ్రీ వ్యనినివీడి
 జేరె నిలయము వ్యాకుల శ్రీ చిత్తయగుచు॥ 96

చం॥ పగలొనరించి పద్మినుల శ్రీ బట్టితి మేటివికాసమిచ్చి పై
 నగ ఊనరించితిన్ కువల శ్రీ యాళికి సత్కళమాపినాడ మి
 త్రుగతిని నాదు గుట్టుచెడు శ్రీ రూఢిగ రాజరుదెంచనుండె నన్
 దిగులున కన్నెరంగె నన శ్రీ నీరజమిత్రుడు గ్రుంకె నంబుధిన్॥ 97

చం॥ త్వరపడి కార్యముల్ సలిపి శ్రీ తత్సమయోచితమా నలంక్రియా
 స్ఫురణ లొనర్చి త్రోవలను శ్రీ జూచుచు నాయకురాక గోరు పం
 కరుహదళాయతాక్షులు ని శ్రీ గారపుఁ గోరిక నిల్లుజేరు ధీ
 వరులును ముద్దుబిడ్డల య శ్రీ వారితమోదము లత్తరిన్ దగెన్॥ 98

చం॥ కలువలరేడు వెన్నెలల శ్రీ గాయఁగ నేర్చిన మేటివాడు త
 మ్ములకును సూడు చోరవిట శ్రీ పుజుపుఁ గోడుమెఱుంగుబోండ్లమ్రో
 ములకును నీడు జాబిలియ శ్రీ మూల్యపయోధితరంగజాలని
 స్తులతరశుభ్రరోచులు గ శ్రీ దుర్కొన వెల్గెను తూర్పు దిక్కునన్॥

సీ॥ దినమెల్ల గాఢని శ్రద్ధను వించునట్టి గ
 ల్వలకు మాంద్యంబెల్ల శ్రవాపె గొన్ని
 సంపుల్లలీలభా శ్రద్ధగతి మించు త
 మ్ములకాంతులెల్లను శ్రబాంబెగొన్ని
 మిన్కు-మిన్కునుచును శ్రమెరయు జుక్కల యర
 మాపు జాయల నెల్ల శ్రమాపెగొన్ని
 జారచోరులకు ను శ్రత్సహభంజకముగా
 గడలేని కాంతిచే శ్రగ్రాలె గొన్ని
 ఘనజకోరంపు టి శ్రల్లాండ్ర గారవమున
 కేలికలై రుచి శ్రనెసఁగె గొన్ని
 విన్న నెడి పీఠి తొగలరా శ్రవిందు పాల

నంబుసలిపెడి తరికిర శ్రణముల రాణి॥

100

చం॥ జలజఁపుటిండ్ర తుమ్మెదలు శ్రజాయలతో సుఖనిద్ర జెండఁ గ
 ల్వలచెలికాఁడు సత్పథము శ్రబాలనఁ సల్పఁగ గడ్డె నందది
 క్కుల గల గండుచీకటులు శ్రగొంచెములేకయె సాశమొందవె
 న్నెలపులుఁగున్ యథేచ్ఛగ వ శ్రనిక జరియింపఁగ సాగెనత్తరిక
 చం॥ అలమిన బత్తితోడఁ బవ శ్రలంతయు భూరుహకోటరంబులన్
 నిలిచి తపంబుసల్పి హవ శ్రణింపఁగ వేల్పులఁ బూజసల్పఁబూ
 వులఁ గొనిరాఁగఁ బోదొడఁగు శ్రపోలికగుంపులుగూడి కొళికా
 వళి చరియింప సాగెనుజ శ్రవంబున నవ్వనరాజ మందునన్॥

సీ॥ పతిహితాంగంబు చేతను శ్రీ బడలునట్టి
 చెలులకన్నల గ్రమ్మున శ్రీ శ్రులవితమున
 చంద్రకిరణప్రసారంబు శ్రీ జరుగ్ననెంద
 వాశ్శయ్యల నీటి బిందువు శ్రీ లలముకొనియె॥

కం॥ తనయునిపరిపాలనకు
 మనమునసంతోషమంది శ్రీ మహనీయతరం
 గవిచయహస్తయుగిన్ జా
 చినగతి వారాశి యొప్పె శ్రీ శింజల్లీలన్॥

ఉ॥ అంతట చంద్రహాసుఁడు ద్వి శ్రీ జామలసత్కరరాజితాప్తి న
 త్యంత సుఖప్రసుప్తి విడి శ్రీ యల్లన వేదికడిగ్గునంతనే
 చెతలఁ బడ్డ జాబుఁగని శ్రీ చెచ్చెర చేకొని యుక్తబ్రమాదమే
 నెంత యజాగ్రతన్ నిదుర శ్రీ నియ్యెడఁ జెందితి నంచునెంచుచున్

ఆశ్వాసాంతము

చం॥ సదమలమాదిరాజకుల శ్రీ సాగరచంద్ర! భవానినాథస
 త్పదయుగలగ్నభావ! రస శ్రీ భావుకసత్కవితారహస్యసం
 పదతులదత్తమానస! అ శ్రీ పారకృపారసభావనా సమా
 స్పదకరణీయ! సూరిజన శ్రీ వంశితధర్మకళాధురంధరా॥

తృతీయాశ్వాసము.

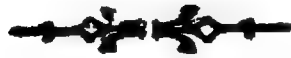
85

భుజంగ ప్రయాతము

స్మరారాతి పాదాబ్జ సలగ్న భావా
పరంధామ సేవాను భావస్వభావా
దురంతారి సంతాన దుర్వార శీలా
పరాస్తాఘ సంఘాత పర్యాప్తకాలా॥

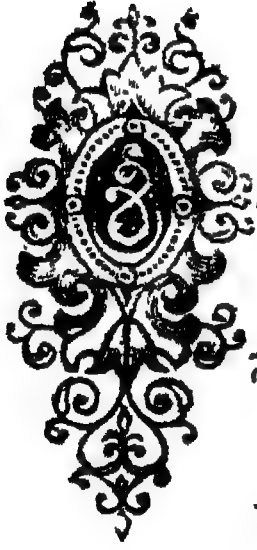
ఇది శ్రీ శేషాచలాధీశ చరణసేవాసమాసాదిత కవితా
విచిత్ర దూపాటి వంశపయఃపారావార సుధా
కర శేషాచార్యపాత్ర వేంకటరంగాచార్య
పుత్ర శేషాచార్యకవి మిత్ర ప్రణీతం
బైన చంద్రహాస చక్రితంబున
తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

చంద్రహాస చరిత్ర.

చతుర్థాశ్వాసము.

రామాసత్కరుణా

సారద్యగంచలమరీచి శ సంజాతసుఖా

ధారవిభవాధిగతసం

సారా! రఘునాథరాయ శ సారాచారా||

తే||గీ|| అవధరింపుము తద్వసా శ భ్యంతరంబు
విడచి కంఠాణమెక్కి గం శ భీరహృదయుఁ
డనఘుఁడగు చంద్రహాసుండు శ చనఁదొడంగె
శ్రీపురాభిముఖుండయి శ చిత్తమలర ||

చం॥ కనులకు ముందుఁగన్పడియెఁ శ గ్రమరసాలమనోజ్ఞవాటికా
జనితకిసాలభక్షణల శ సన్నవపంచమనాదగీతికా
జనితవనప్రియామృదువ శ చఃకలితంబగు కేళికావనం
బును పయిగానవచ్చె సుఖ శ భూచుము శ్రీనగరీలలామము॥

చం॥ కనుగొని మంత్రసత్తముఁడు శ కమ్మను జంపిన దీపురంబుఁజే
ర్పనె గదయంచు మార్గపుభ శ రంబునుహర్ష్యవిలాసభావముల్
గనుచుఁ దొలంగఁ ద్రోయుచును శ గన్గెనె సాధసుధాభిరామభా
జనజనపాలసేవ్యుయి శ జానగు మంత్రకృహప్రదేశము॥

కం॥ అంతట గృహమునకుం జని
మంతిరి సుతుఁగాంచి యో కుమా శ రక విభవా
క్రకాంతుఁడగు నీమజనకుఁ డు
దంతము నాచేత బంపె శ నరయు మటంచు॥

చం॥ అని తనకుప్పుసంబునఁ గ శ లట్టి యొకానొక కమ్మదీసి యా
యనఘుని చేతికిచ్చి విష శ యంబు గ్రహింపును వేగనాజ్ఞనా
కొనరగఁ నిమ్మయంచు మృదు శ లోక్తులతోవచియించె మంత్రినం
దనుఁడుమనోంబుజాతమునఁ శ దాఁబ్రమదాతిశయంబుగాంచుచు॥

ఉ॥ నవ్వుమొగంబుతోడ సుజ శ నస్తవనీయుని జంద్రహాసుని॥
బువ్వలబూజజేసి రస శ పుంజమృదూక్తుల నాదరించి నీ
వెవ్వరినాఁడవో యభిద శ యెయ్యదియో యని ప్రశ్నజేసి వా
క్రువ్వ ముదంబుఁ గాంచి తన శ కు॥బితవ్రాసినలేఖగాంచుచు॥

సీ॥ చంద్రహాసుని యానన శ్ చంద్రఁగాంచి
 యార్యమీరాక మాదుభా శ్ గ్యంపు ఫలము
 ప్రాజ్ఞపాదరజం బది శ్ పడకయున్న
 భవనమువనమ్ముకాదొకో శ్ భవ్యచరిత ॥

ఉ॥ ఆదరమొప్ప నివ్వధి ర శ్ సాకరవాక్కుల గారవించి యా
 గాదిలి మంత్రినందనుఁడు శ్ గమ్మను పల్లరు చూచిచూచి స
 మ్మోదముతోడ నాగతుని శ్ పూజ్యచరిత్రుని చంద్రహాసుఁబా
 ద్యాదిక మిచ్చి ప్రేమఁజెలు శ్ వారగఁ జూచి వచించె నీవిధి॥

సీ॥ తావకాగమనంబు నా శ్ తల్లి చెంత
 వినిచి యేతెంతు నీరాక శ్ విమలసౌఖ్య
 భాగ్యభాజనమంచును శ్ బల్కి మంత్ర
 తనయుఁ డంతటఁ దమితన శ్ జననిజేరి॥

కం॥ అమ్మా! జనకుఁడు లేఖను
 సమ్మతితోఁ బంపె వినుము శ్ సంగతులను నే
 మమ్మట మీకుశలాదులు
 కమ్మను లికియింపుమనియె శ్ గారుణ్యమున॥

చం॥ ఎలమిని జాబుఁదెచ్చిన య శ్ హీనుని శౌరవదృష్టిఁగాంచి నా
 తలపుఁ బరిగ్రహించి గుణ శ్ ధామను మత్తనజాతనిచ్చి కో
 ర్కెలు దనివారఁ బెండ్లియొన శ్ రింపుఁడియాశుభవర్తమానమున్
 దెలుపుఁడు సంతసించెదను శ్ దీని నలంఘ్యమాగా నెనర్పఁడి॥

౪౦॥ అనివచియించి నీదుతన శ్రీ యామఃశినిచ్చి వివాహమింక నా
ఘనునకు శ్రీఘమే జరుపఁ శ్రీ గా వలయున్ జనకాజ్ఞ మీఱఁగా
జనదన మాతయున్ మిగుల శ్రీ సమ్మదమంది యటల్ బొనర్చుమం
చును వచియించె దత్తనయః శ్రీ చూపులఁదాలిచెసిగ్గుమొల్కలన్ ॥

౪౧॥ అంతట మంత్రిపుత్రుఁడు గు శ్రీ శాకరుఁడౌ మదనుండు వేగఁ గా
ర్తాంతికడిష్టమై తగు శు శ్రీ భావహలగ్నమునందు సోదరిన్
సంతతరూపవైభవల శ్రీ సత్తరరమ్యతరన్ కృశోదరిన్
కంతుని పూవుముల్కి యనఁ శ్రీ గాఁ దగునావిషయావధూమణిన్

౪౨॥ వివిధాలంకరణంబుల

మివులన్ భూషింప విషయ శ్రీ మించె మదనుచే
బువుముల్కిరీతి నచ్చెలి
నవలావణ్యంబు దనిపె శ్రీ నయనయుగంబున్ ॥

౪౩॥ చంద్రహాసుని చెంతకు శ్రీ సచివసుతుఁడు
సమ్మదంబున జేరి ప్రే శ్రీ షుమ్మనిగుడ
జనకునాన వచించి సౌ శ్రీ జన్మమెంచి
అనుఁగుఁ జెల్లెలిఁ బ్రేమ పెం శ్రీ డ్లాడుమనియె॥

౪౪॥ పురమెల్ల మివుల న శ్రీ చ్చెరువుగా నెంతోవి
లాసవంతముగా న శ్రీ లంకరించి
విషయనుసౌభాగ్య శ్రీ విభవాభిరామను
కళ్యాణవేదిపైఁ శ్రీ గ్రాలఁజేసి

శూర్యనిస్వనముల శ స్తోకంబుగా మించఁ
 బరిణయచిహ్నముల్ శ ప్రస్తరించి
 చంద్రహాసుని రాజ శ చంద్రసంస్తవనీయు
 గనకవస్త్రములఁ శ గట్టినిచ్చి

గీ॥ వివిధభూమినురాశీఃప్ర శ విస్తరముగ
 మంగళము రూపవంతమై శ మందిరమున
 చెన్నుమీరంగ మదనుండు శ చేసె ననుజ
 పాణిపీడన మహాదుత్స శ వమ్ముఁబేర్చి॥

క॥ క్రమముగ వైవాహికకా
 ర్యములన్నియుఁ దీర్చి సుగుణ శ రాజితవిషయా
 ప్రమదను స్యాలకుభూషా
 రమణీయుల సల్పి సాను శ రాగముఁ జూపె॥

చ॥ అనుజను చంద్రహాసు ముద శ మారఁగనామదనుండు వెంటఁదో
 డొని నృపహర్ష్యభాగమున శ కుజవియూతఁడచ్చెల్లికి మగం
 డని నచియింప నానృపతి శ యహ్నుఁడుయోగ్యుఁడునామవంశమీ
 తనివలనకా బ్రశస్తకలి శ తంబుగ మించు నటంచు బల్కుచు॥

ఉ॥ కూరిమి చంద్రహాసుపయి శ గూరిచి యాతని గారవించి స
 త్కారమొనర్చి మానసగ శ తంబుగ నీతఁడు నామనల్లుడై
 మీరినచో మదన్వయస శ మిద్ధమహత్తరకీర్తివ్యాప్తమై
 కేరదె చంద్రకాంతులను శ గేవలుఁడీతఁ డనంగ నొప్పునే॥

కం॥ అని తలపోసియు విషయా

వనితామణి చంద్రహాసు శ వాల్లభ్యదయా

జనితాలోకనములచే

దనియించెను హృదయమందు శ తాలిమిగదరన్ ॥

ఉ॥ పిమ్మటఁ బెండ్లివార్తఁ బృథి శ కీసురుచే దనతండ్రి చెతకున్

సమ్మదమారఁ బంప నల శ త్కొసురమాళియు శోణపట్టణం

బిమ్మల జేరి దప్తమతి శ కీ కథనంలయు విన్నవింపఁగా

నుమ్మలికమ్ము నంది తన శ కున్నది బోయినట్లుల్ తలఁకుచున్ ॥

ఉ॥ పుత్రుఁడు దప్తచిత్తుడయి శ భూరిగణాకరభాసమానయా

పుత్రిని చంద్రహసున క శ పూర్వమందఁబున నిచ్చి స్వీయ చా

త్రితము వెల్లడించె వివ శ కించెనస్వీయదరద్యమఁబు నా

ప్రతికఁ జూచి యట్లు నలు శ కన్ దనకేమి ఘట్టెనో కదా ॥

చం॥ తునుముము వీసినంచును నె శ దోవిధి వ్రాయఁదిరస్కరించి తా

ననుజ నొసంగి పెండ్లితగు శ నా యెనదింపఁగఁ బుత్రకుండు నే

నొనరుచు కార్యమెల్ల నెటు శ లూరికఁ బోవుట చూడఁ జంద్రహ

సునకుఁ జిరాయువుండె నను శ చున్ వలెయింపెడి గీతే యే గదా ॥

ఉ॥ వ్రాసిన దొండు నాతనయు శ వర్తనయొడగఁ దోచుచుండె నీ

దోసము చంద్రహసున దె శ ధుర్తఁ డితఁడెటు శేషిమాన్ని యీ

వేసము వేసియండనగు శ వీసె యల్లఁడటఁచు నెంచి వి

శ్వాసము నింపురాదు వధ శ నల్పక మానగ రాదు నాకీకన్ ॥

సీ॥ తలను చెందుమటంచు శ తలవరులకొసంగ

పాపిచావక యెట్లొ శ బ్రదికినాఁడు
 ఘోరకాననసీమ శ క్రూరచృగాళిచే
 భక్షింపఁబడఁబోక శ బ్రతికినాఁడు
 పృథులమర్గమమైన శ శ్రీపురపథమున
 మకిమక మృతికినూ శ న్మసలినాప
 విషమునిమ్మనుచును శ విలిఖింప చావక
 విషయను బెండ్లాడి శ వెలసినాఁడు

కటకటా! నాదుదుష్కృత్య శ కల్పనంబు
 చంద్రహాసునిపట్ల సా శ జన్యకార
 గంబులుగ మించె నెట్లుచి శ తామహాబ్ధి
 నీదఁగలవాఁడ రిపువధి శ యించువాఁడ॥

గీ॥ అనుచు వ్యాకులనాతంబు శ లాశయమున
 సారెసారెకు వీవగా శ సంచలించి
 ఆత్మజాని దుండగమొ చంద్ర శ హాసు కృత్రి
 మంబూ తెలియదుగాకని శ మదిదలంచి॥

ఉ॥ శోణపురంబు వీడి మది శ క్షోభవహింపఁగ దుష్టబుద్ధి పా
 పాణశిలావిటంకవిల శ సత్పథుకాననపక్తిదాటి గీ
 ర్వాణపురీవిలాసవిభ శ వంబులుగా దను శ్రీపురంబు హృ
 త్కోణగతార్తి పెచ్చరిలఁ శ గొండాకనాశ్శకుఁ జేరియచ్చొట॥

కం॥ పరిణయచిహ్నకరమై
సిరిపౌలఁతికి నాటపట్టు శ చెలువునఁ దగుము
దిరమును దరియగఁ జని మది
దరికొను క్రోధానలంబు శ తాపంబీనన్ ॥

చం॥ తనయునిఁ బిల్చి యిట్లు పరి శ తాపకరంబుగ సంచరించి నా
తనయను జాతిహీనునకు శ ధైర్యమెఱుంగని వానికిచ్చి పెం
డ్లిని బొనరింప ధర్మమగు శ నేయను తండ్రికి మ్రొక్కి పుత్రుఁడి
ట్లని వచ్చియిచ్చె నిర్మలయ శ ధార్ధవచోవిధి తాండవింపఁగన్ ॥

కం॥ మీయాజ్ఞను దీప్చితి నే
నీయెడస్వాతంత్ర్యబుద్ధి శ నెఱుంగ ననుచుఁ గే
ల్దోయి ఘటియించి జనకుని
వ్రాయసమున్ జూపి యర్థ శ భంగినుడువఁగన్ ॥

ఉ॥ అంతట దుష్టబుద్ధి హృద శ యంబు దహింపఁగ లేఖజూచివృ
త్తాంతమెఱింగి యిందు విష శ యన్ లిఖియించితి మత్సుతుండునా
స్వాంతమెఱుంగఁ డాయెనని శ సారెకు నైజదురుద్యమంబు చి
త్తాంతరమందె డాచి యతు శ లార్తిభరంబున నంతనొందుచున్ ॥

ఉ॥ ఎవ్విధిఁ జంద్రహాసు వధి శ యిచ్చెద నెవ్విధిక్రోధమారు నా
నెవ్వగఁ బాయుటెట్టులని శ నెమ్మది వ్యాకులమందు నంత మేల్
జవ్వన మింపుగుల్కు తను శ జాతయు నల్లుఁడు మ్రొక్కిరంత వా
క్రువ్వఁడు దీవనల్ తనదు శ క్రూరత చిత్తములోనఁదాచుచున్ ॥

- ౧౧: సారెసారెకు నెమ్మది ॥ చంద్రహాసుఁ
జంపుయత్నంబులను జేయ ॥ సాగె నతఁడు
స్వాంతమున కొక్కయోజన ॥ సందడింప
నాత్మతాపంబు శమియించె ॥ సంచునెంచి ॥
- ౧౨: ప్రేమను చంద్రహాసు పిలి ॥ పించి మృదూక్తుల గారవించి మా.
ధామము నీకతాన సుర ॥ ధామమె యయ్యె నటంచు మెచ్చి నీ
కామితసిద్ధి గల్గుటకు ॥ గా గృహదేవతయైన కాళికి
శ్రీమహితానవద్యశశి ॥ శేఖరు నింతికి సేవచేయనా ॥
- కం॥ ఖండపరశుగేహినికి
పెండిలి కొమరుండు బలిని ॥ బెట్టుట మాకు
కొండాక యాచారము చా
ముండయు నద్దానఁ దృప్తి ॥ బొందును సుమ్మా
చం॥ ఇరులు దిగంతరాశముల ॥ నెల్లెడఁ గ్రమ్మెడివేళ మాంసమో
గిరము గ్రహించి కాళికిడి ॥ కేలుమొగిడ్చి పరంబులంద నొం
టరిగ గమించు చుండుటలు ॥ నాకులధర్మము గాన నేటి రా
తిరిపయనమ్ముగమ్ముసుక్మ ॥ త్రిప్రథగాంచుముకొమ్ము సౌఖ్యము ॥
- కం॥ అనిపలికి చంద్రహాసుని
యనువుగ నందులకు ॥ బయనఁమగుమని సర్వం
బును సమకూరిచి యొంటిగ
జను తెఱగుఁ దెలిపి యతని ॥ సద్మముజేర్చె ॥

ఉ॥ ఆవల దుష్టబుద్ధి హృద శ యావహళోకభయాతిరేక దు
ర్భావము నైపలేక యతిపాపుల నల్వర బిల్వబాచి సం
భావనఁ జేసి కాళిగుడి శ పజ్జకు వచ్చెడి వానితప్పకే
ప్రేవులు తీసివేగఁ బలి శ పెట్టుడు దేవికిఁ దెంచుచిహ్నముల్ ॥

ఉ॥ యుక్త మయుక్తమంచు మది శ నూహయొనర్చక యీతఁడెవ్వఁడీ
శక్తికి దాసుఁడంచు మది శ సంశయ మందక చెడి తద్గళ
ద్రక్షము భూతతృప్తికయి శ ధామశివై బ్రసరింపఁజేసి నా
సూక్తిని నిర్వహింపుడుబ శ హాకృతులకాబానరితు క్రమ్మలక

కం॥ అని రత్నభూషలును గాం
చన వస్తువులొసగి పంపఁ శ జని యవ్వారల్
సునిశితకరవాలములక
గొని కాళిక యాలయమున శ గూఢతనుండక

గీ॥ మాతులుని యాజ్ఞనెరవేర్చ శ మానసమునఁ
దలఁచి యాచంద్రహాసుఁ డు శ దారమూర్తి
బలిపదార్థంబులను కేల శ బట్టి కాళి
కాలయముజేర జనసాగె శ నతులభక్తి॥

ఉ॥ ఆశల నంధకారరుచి శ యల్లుకానంగఁ దొడంగ నొంటిగాఁ
బేళలగాత్రుడై తగు న శ భీరమనస్కుఁడు చంద్రహాసుఁడా
కాశదిశావకాశముల శ నారయుచుక జనుచుండ మానస
క్షేపముగల్గె భావముచ శ లింపఁగ సాగెను బెక్కురీతులక॥

చం॥ ఇదియిటులుండ శ్రీపురమ శ్రీ హిపతియశా విజయుడు దీర్ఘమా
గదము వ్యధావికారములు శ్రీ కల్లంగ జేయంగనొచ్చితత్ శ్రమా
స్వనుడయు బాధనొందుచును శ్రీ బంచతగాంచంగ నుండి యంతా
మదనుని గాంచి ప్రేమము స శ్రీ మంజసలీల జెలంగ నిట్లనె॥

కం॥ మంత్రియయి నీజనకుడు స్వ
తంత్రమ్ముగ రాజ్యభార శ్రీ తత్పరుడై తా
తంత్రజ్ఞానవిదగ్ధా
మంత్రణమున మమ్ముఁ దనిపె శ్రీ మానస మలరె॥

గీ॥ మొదటనుండి మంత్రి శ్రీ పదవి మీరుండుట
బాలనంబు మాదు శ్రీ పజ్జనుట
నాదినుండివచ్చు శ్రీ ననుచారమయ్యె మీ
సమ మనీష కెన్నో శ్రీ స్వాగతములు ॥

ఉ॥ ప్రాజ్యరమాభిరామమయి శ్రీ భాసిలుచుండిన మామకీనమా
రాజ్యము నింక మీదఁ బర శ్రీ రాజులకు వశమానో యేమొసా
ప్రాజ్యము పుత్రశూన్యమగు శ్రీ మాకులమెట్లు భరించునింక స
త్ప్రాజ్యన కీధరాభరము శ్రీ పూజ యొనర్చియొసంగఁ గాదగు॥

చం॥ కలదొక పుత్రినాకు కవి శ్రీ కారవనీయవయోవిలాసని
ర్మలతరరూపవైభవవి శ్రీ రాజితగాత్రి తదంగనాసము
జ్వలతరసుందరంబునకు శ్రీ సాటికి వచ్చెడి రాజపుత్రుని
నిలపెద రాజ్యమందుఁ బురు శ్రీ నిక దగనల్లునిగా నొనర్చెద॥

కం॥ సర్వవిధంబుల లక్ష్మీ
 ధూర్వహఁడగు వాఁడు లేఁడు శ్రీ దుస్తరమిది, నే
 సర్వత్రగాంచితిని యొక
 సర్వజ్ఞుఁడు కలఁ డతఁడు శ్రీ సంభవ మగునే ॥

కం॥ అని సంశయించు నాభూ
 పుని మొగమునుజూచి మంత్రి శ్రీ పుత్రుఁడు మదిలోఁ
 గొనలెత్తు మోదమున నా
 తనిపేరు దెలుపుమని యు శ్రీ దారతఁ బలికె ॥

చం॥ అనవుడు లేఁడు నెమ్మనము శ్రీ నందునమోదము తాండవింపఁగా
 గనులు వికాసభావమునఁ శ్రీ గ్రాలఁగ నిట్లువచించె జంద్రహా
 సునకు మదీయపుత్రికను శ్రీ క్షోణిభరంబును నర్చితంబుగాఁ
 బొనరుప నెంచి నాఁడ హిత శ్రీ ముక్ గలదేనియుదెల్పఁగాఁదగున్

సీ॥ ఎలప్రాయమున యందు శ్రీ నెల్లవిద్యలనేర్చి
 కమనీయతరకీర్తి శ్రీ గాంచి నాఁడు
 సద్గుణంబులయందు శ్రీ సౌజన్యములలోనఁ
 బురుడు చూపఁగరాని శ్రీ పుణ్యమూర్తి
 సామ్రాజ్యపాలనా శ్రీ చాకచక్యములఁగా
 గాచియనందగు శ్రీ రాచబిడ్డ
 శరకళాకౌశలి శ్రీ సాహిత్యగరిమంబు
 నుద్గుహితగనొప్పు శ్రీ నురుయశుండు

సీ॥ శోణకటకరమాభార శ శోభితుండు
చంద్రహాసుండు కరగత శ చంద్రహాసుఁ
జాత్యజాతను బేర్చి పెం శ డ్లాడ రాజ్య
రనునుగేల్పట్ట నాకు యు శ క్తమని తోచె॥

చం॥ అనిశము నాదురాజ్యమునె శ యాశ్రయమున్ బొనరించియున్న
జనకుండు దీనివిన్న మది శ సంతస మందియు తీఱుఁ బుత్రుండ
న్నను మఱియల్లుండన్నను జ శ నంబులు వేఱుగ నెఱుఁబోరు నా
తనయను నీదుసోదరిగఁ శ దత్పరతన్ దలపోయఁగాదగున్ ॥

కం॥ ధరణీశుఁడివ్విధమ్మున
• సరసోక్తి నిధానమగు ప్ర శ సంగాతమునన్
ద్వరితగతిఁ జంద్రహాసుని
యరుచేరఁగఁ జేయుమంచు శ నాజ్ఞమొసంగెన్ ॥

చం॥ మదనుండు సత్వరంబుగను శ మదిరమున్ దరియంగనేగి ధీ
సదనుని చంద్రహాసు గన శ జాలక యచ్చటి వారిచేత న
కొందువ కధావిశేషమును శ గూడ శ్రుతిస్థలిఁజేర్చి కాళికా
సదనము జేరు నమ్మఱుది శ సన్నిధికై పయనంబుఁ జేయుచున్ ॥

కం॥ విధ్వంసైర్ధైర్యుడై గా
ఘోర్ధాంతమునందుఁ జని త శ టాలున నమ్మ
ధ్యాధ్వమునఁ జంద్రహాసుని
సాధ్వర్చితుగాంచి మృదువ శ చఃఫణితి ననున్ ॥

౪॥ మఱిది ! నిన్ను రాజు శ్రీ మాటాడిపోమ్మనె
తడవుచేయ కింక శ్రీ తరలుమయ్య
రాజునానదాట శ్రీ రాదు రాష్ట్రీయులు
ప్రాణమేగుచున్న శ్రీ పట్లనేలీ ॥

౫॥ ఈలోన నేను కాళికి
వైశమపూజావిధుల్ స శ్రీ పర్యసలిపి రా
జాలయమున కేతెంచెద
నాలస్యముచేయకీవు శ్రీ నరుగంగి దగు ॥

౬॥ అని మరది ధరావిభుని శ్రీ యంగణము దరియంగ బంచి తా
గొనకొని కాళిపూజలకు శ్రీ గూడిన యర్హునువస్తుసంతతి
గొని హృదయంబు భక్తి రస శ్రీ గుంఫితమై తనగార ముందు వె
న్నును గన మాని సత్వరమ శ్రీ కాళికగేహముఁ జేరె నత్తరి ॥

౭॥ ఆలయసీమ జేరు సచి శ్రీ వాత్మజుపై బడి తల్లిడిపంపుచే
గాలము వేచియున్న బయ శ్రీ కారులు కత్తులడాలు మించఁగా
గాలుభటప్రతాపముల శ్రీ కైవడిఁ బైబడి ఖండఖండమున్
జీలిచి మేను సర్వమును శ్రీ జెండిగ్రహించిరి స్కంధభాగము ॥

౮॥ ప్రెగ్గడ బిడ్డతలంగొని
దిగ్గనప్రభుకార్యభరము శ్రీ దీర్చితమని లో
మొగ్గుగ మోదము నందుచు
కిగ్గాడి దురాత్ములు పురి శ్రీ కిన్ జనిరంత ॥

సీ॥ చంద్రహాసుండు కాళికా శ సద్గమునకు
మదను బుపించి భూవిభు శ సదనమునకు
నటికిచీకటిలోన నొ శ క్కరుండు వచ్చు
చుండె శుభసూచకములకు శ నుత్సహించి ॥

ఉ॥ వచ్చిన చంద్రహాసుని నృ శ పాలుండు గౌరవలీలఁగాంచిపైఁ
జెచ్చెర జేరఁజీరి తన శ చేత రహించెడి ముద్దుటుంగరం
బిచ్చి కవుంగలించి కొని శ యితటినుండి మదీయరాజ్యసం
పచ్చతురుండవై చిరశు శ భంబులఁ గాంచుమటంచు నిట్లనున్ ॥

కం॥ చంపకమాల యనం ధీ
సంపన్నిరవద్య యాత్మ శ జాతకలదు నీ
వింపుగ నాయమనుం బ్రే
మింపుచుఁ బరిణయముగనుమి శ మెచ్చ జనంబుల్ ॥

చం॥ ఇటుల వచించి రేండు కృత శ కృత్యుఁడనెతిని నాదు జన్మమిం
తటనె కృతార్థభావమును శ దాలిచె నాత్మజకర్తుఁడైన యు
త్కటగుణభాసురాత్మకుండు శ ధన్యుండు భర్తలభించె రాజ్యమ
న్నిటను సమర్థుడైన నృపు శ నిఁ బతిఁగాగొనె సంతసించితిన్ ॥

కం॥ అని వచియింపఁగ వేల్పులు
ఘనతరసమ్మోదభావ శ కల్పన మెదలొ
గొనలెత్త పుష్పవర్షం
బునుగురిసిరి మలయనాయు శ పులు నీచె నిలన్ ॥

వ॥ అంత సిద్ధాంతముఖ్యనిర్దిష్టంబగు నాశుభముహూర్తమున నే
విజయభూమిశ్వరుండు నిజబంధుహితమాత్ర్య సామంతపరిజనంబు
లకు నేటిరాత్రికి నాత్మసామ్రాజ్యంబు చంద్రహాసునకుఁ బట్టంబు
గట్టెదమనియు నెల్లిచుపకమాలి నొసంగి శుభవివాహంబు గావించు
మనియు శుభపత్రికల వ్రాయుచి సర్వస్థలంబులకుఁ బంపిన

న॥ మంగళనాదమ్ములు విశే

లంగూలంకషముగాఁ జె శ లంగఁగ ధాత్రీ

శాంగణము సర్వవిధముల

మంగళనిలయమ్ముగా స శ మంజసమయ్యె॥

సీ॥ త్మోతలనాయక శ సద్మంబునందున

మంగళరావముల్ శ మారుమోయ

నాలించి హేతువె శ య్యది యంచు తాదృష్ట

బుద్ధియొచ్చెడి వేళ శ భూమిసురుండు

మంగళపత్రిక శ ముత్రికి నొసఁగ నా

తండద్దిచూచి ఖే శ దంబువిస్మ

యంబును జెంది యె శ ట్లవనీశ్వరుండు ప

ట్టాభిషేకము చంద్ర శ హాసునకును

గీ॥ సల్పు నాతండు కాళికా శ సద్మమందు

నాదుకృత్రిమమునఁజచ్చి శ నాండు కాదె

యనుచు యోజించు వేళకే శ హంతకులును

మదను శిరమును దెచ్చిరా శ ముత్రికడకు॥

ఉ॥ అంతట దుష్టబుద్ధి హృద ॥ యంబున సంశయ ముల్లసిల్లఁగా
 వింతదనముఁ గాంచి కడు ॥ వేమరుదాల్చిన పోల్కినుండి దృ
 స్టాంతముఁ బోల్పఁజాలక ని ॥ రంతర దుష్టభ్రమ నంది చంద్రహా
 సాంతము హంతకుల్ సలిపి ॥ గాతనికెట్టుల రాజ్యమిచ్చుటల్॥

కం॥ కడతేరె చంద్రహాసుం

డడఁగె మదీయాగ్రహప్ర ॥ యత్నమ్మని ముం

దఁచుగిడి ఖండితశిరమున్

బొడఁగని దీపములచెతఁ ॥ బోల్చిపొగలుచున్॥

ఉ॥ ఖండితశీర్షభాగము జ ॥ గన్నుతనిర్మలధీవిశేషస

న్మండితమూర్తియౌ మదను ॥ మస్తకమంచును నిశ్చయించి తా

గుండియ బాదుకొంచునను ॥ గుం గొడుకా కొడుకా యటంచునో

రెండఁ బ్రపంచమున్ మఱచి ॥ యేడువసాగె ననేకరీతులన్॥

మ॥ తనయా ! నిన్నుస్వతంత్రచాలకునిగాఁ దాత్పర్యమొప్పాట నే

ననయంబున్ బొనరించుయత్నములు వ్య ॥ ధాకారమున్ దాల్చెనీ

తనుభాగంబును గాంచి యెవ్విధమునన్ ॥ దాపంబు సైరింతు ని

న్దనకే నెట్టుల జీవితావధిని నె ॥ గ్గన్ సేతురా పుత్రకా॥

చం॥ తల ధరపైని మోచుకొని ॥ తాపమునొందుచు నేడ్చుచున్ సుతున్

దలంచుచు దుష్టబుద్ధి పరి ॥ తాపమునొందెడి గీతిగాంచి హృ

ద్విలసితశోకభారమున ॥ విశ్వము విస్మృతినొంది వాని భా

ర్య లలిత కుందసాగె విష ॥ యాసతి దాల్చె విచారభావమున్॥

చ॥ తనయుని జంపికొంటి పది శ తాపకరంబగు నాదుజన్మమే
 లని యలదుష్టబుద్ధి తన శ యంగినతోఁ జతివొచ్చ నెంచగాఁ
 ననయయు భ్రాతృశోకమున శ ధైర్యముమాని శరీరమగ్నిలో
 ననె నిడనెంచె శోకరస శ నాటకమాడ్కి వారలెల్లరున్

చ॥ అదివిని చంద్రహాసుఁ డభ శ యం బభయంబని పల్కికొంచునే
 మొదవె? వచింపుఁడంచుఁ దన శ యోలగమున్ విడియేగుదెంచియ
 మ్మదనుని రక్తలిప్తమగు శ మస్తకభాగము చూచి కన్నులన్
 బ్రదిలి విచారలీనముగ శ వేడిజలంబు జనింప నేడ్చుచున్॥

సీ॥ విషయను నాకిచ్చి శ పెండ్లిగావించిన
 యానాటిన్ నీమ ద శ యారసంబు
 అన్యఁడటంచు న శ న్నరయక కడుగౌర
 వించుచు నుండు నీ శ ప్రేమభరము
 సామ్రాజ్యమేలెడి శ సాభాగ్యమొనగూర్చి
 కనికరించిన నీమ శ వినయగరిమ
 అనుజని కంటెన శ న్ననురాగమునజూచి
 వర్ధమానునిజేయు శ వత్సలతయు

గీ॥ భావమున సుస్వరూపసం శ పదలఁదాల్చి
 మర్మములఁ జెండుచుండె నో శ మదన నిన్ను
 విడచి నేనెట్లుబ్రతుకుదీ శ పృథ్విభరము
 నీవు లేకున్న యెడ నాకు శ నిరయసమము॥

చం॥ అనుచును జేష్ఠదహనుడు క ర రాసిని కంఠముపై ని జేర్చినా
 యనుగు గతింప నే బ్రతికి ర యాపయి గాంచెడిసౌఖ్యమెద్ది య
 చుచు తల్ల డైచికో డలచు ర చుగనుదోయినిమూయునంతఁదొ
 ననె సురతల్ల పూజడి నొ ర నర్చిరి దిక్కులు పిక్కటిల్లఁగన్॥

సీ॥ కాద్రసంబును ర రాగరసంబును
 ముఖసరోజమ్మున ర మొలకలెత్త
 కరఖడ్గకాంతులు ర కాంచనభూషలు
 వింతవన్నెలతోడ ర వియ్యమంద
 సంభ్రమవేగంబు ర శాంతస్వభావమ్ము
 పాలునీర్వలె నైక్య ర భావమొంద
 కడకంటిచూపులు ర కారుణికత్వంబు
 సుస్వరూపంబున ర శోభిలంగ

గీ॥ అడకునయు నెయ్యమును మది ర నంకురింప
 భవనమోహనరూప వై ర భవముగదురఁ
 గాళికాదేవి గళగత ర ఖడ్గమూని
 యప్లప్రత్యక్షమై చంద్ర ర హానుఁ దనిపె ॥

ఉ॥ మెచ్చితి నీదుభక్తి నెద ర మెచ్చితి నీఋజువర్తనావళిన్
 మెచ్చితి మిత్రభావమును ర మేదిని నీసుయశఃపతాకముల్
 నిచ్చలు తాండవింప ధర ర నీ భరమున్ వహించు మయ్య నీ
 కిచ్చెద నెద్దియేన్ వరము ర లీప్సితముల్ ఘటించు నంచనన్ ॥

గీ॥ చంద్రహాసుండు మోద-బు ॥ సందడి-ప
కలన్ భోగములెన్నియో ॥ ఘనచరిత్ర
నాత్మమిత్రుని దయచేయు ॥ మంత్రేచాలు
స్వర్గపరిపాలనంబునో ॥ సంగినట్లు ॥

మ॥ అని ప్రార్థించిన కాళియుయ్యకొని చి ॥ త్తాంకూరితానందభా
జనయై యవ్విధిసల్పఁగా మదనుఁ డా ॥ శాపాశనిర్విజ్ఞాని
జనకుఁ గూర్చి నమస్కరించి జననిఁ ॥ సౌజన్యతఁ జూచి మి
త్రుని యాలింగనముఁ బొనర్చియనుజ్ఞ ॥ దోడ్పడవీక్షింపుచుఁ ॥

చ॥ కనులనుమోక్షునంత నల ॥ కాళియుదృష్టిపథంబుదాటె నె
మ్మనమున దుష్టబుద్ధియు బ్ర ॥ మాదము నందితినంచు మంత్రినా
దను ననురాగభావకల ॥ నన్ కవుగింట ధరించి దోషిన్
తిని ననుసైపుమంచును ను ॥ తించెను దత్పతి మోక్షై కేల్గవఁ ॥

తే॥గీ॥ అవలచంపకమాలిని ॥ హస్తమంది
యాత్మసామ్రాజ్యమును విభ ॥ నాకరముగ
నరసి పాలించుచును చంద్ర ॥ హాసవిభుండు
మదనునకు చెంగట నమాత్య ॥ పదవి నొసంగె॥

చ॥ ధరణి సమస్తసస్యకలి ॥ తంబుగ బంటలతోఁ దనర్చె, ధీ
వరులు నృపాలపాలన సు ॥ భాగ్యముగాంచి రహించె ధానుణీ
భరము తొలంగె నాకనుచు ॥ భావనజేసె మహీవిభుండు ధ
ర్మరుచిరసంవృతంబు ర ॥ మాసతి నర్తనసల్పె నెయ్యెడఁ ॥

కం॥ ఈకథ వ్రాసిన జదివిన

ప్రాకట భోగాలవాల శ బహు భాగ్యంబుల్

శ్రీకాంతుడు కృపజేసి శు

భాకాంక్షల నొసంగి యెప్పు శ డలరుచుగాత॥

—♦ ఆశ్వాసాంతము. ♦—

చం॥ అతులిత వత్సహస్రమహి శ తాన్వయనార్ధిశ శాంక శాంకరీ

పతిచరణాంబుజద్వితయ శ బద్ధమనోబ్జ సదాన్నదానస

ద్వితనియతాభిరామ గుణ శ వన్మణిమంజులభాసమాన పం

డితజనకీర్తనీయ సుగు శ జీస్మరణీయా దయారసోదయా ॥

స గ్విణి.

నీరజాతాన్వయా శ నిత్యసత్యోదయా

ధీరచేతఃప్రియా శ దీనమోదోదయా

సూరిగేయవతా శ స్తుత్యకీర్తిస్థితా

ధారణాసంగతా శ ధైర్యసు శ్రీయుతా॥

గ ద్య.

ఇది శ్రీ శేషాచలాధీశ చరణసేవాసమాసాదిత కవితా

విచిత్ర ధూపాటివంశపారావారరాకాసుధాకర

శేషాచార్యపాత్ర వేంకటరంగాచార్య

పుత్ర శేషాచార్యకవిమిత్ర ప్రణీత

చంద్రహాస చరిత్రము నందు

చతుర్థాశ్వాసము - సంపూర్ణము.